

1861

ნ ო ე მ ბ ე რ ი.

წელიწადი მეხუთე.

წოდება თსზულგებათა:

- I. — რუდაქციისგან განცხადება. რუდაკტორისა.
- ქაჯა შწყესი. თ. დ. გურამიშვილისა.
- II. — ლექსები სსწა და სსწა შწყრლებისა.
- III. — ქართუჭლების ძეჭლი დრო. თ. ზღ. ღრბუღანისა.
- IV. — კანკთში შოგზაურობითგან. იფ. კერესელიძისა.
- V. — ადგილმამულის შართუა. ვაზის ჩაყრ
და შისი განმრავლება. — ხესილების
შოკლა. თ. ხოლ. გურგენიძისა.
- IV. — სსწა და სსწა ანბავი (ინილე შოორე ბკერდსუდ.)

ჯგუილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაქიაში.

რ ე დ ა ქ ც ი ი ს ა გ ა ნ .

მომავალს წელს ჩუწნი «ცისკარი» გადადგება მეექვსე წელიწადში. როგორის ღირსებით გამოიცემოდა აქამოდღე, როგორის მეცადინეობით, უკეთ მოესწენებათ მკითხველთა. ამასთანავე მოესწენებათ, რომელ ამ ცკარი საზოგადო სასარგებლო საგანი, წვრილ წერილად მივალს წარმატებაში და არა უცებ. ბევრი ნაკლულეკანება ქქონდა აქამოდღე სტანბის მომართულებას. ამ ხუთის წლის განმალბაში, უფრო კელის-მომწერთ ღონისძიებით, მოვიწერეთ ანგლიიდგან საბეჭდავი მაშინა, ახლა როგორც სედაძენ საეუარელნი მკითხველნი დავიბარეთ ს. ჰეტერბურლის აკადემიითგან ასოები, რომელეიაც ვქქონდა

დიდი ნაკლუფანება. ვიმედოვნებთ, მომავლის იანვრითგან გამოიცეს ქუნალი უკეთ, ქართულთ სასოგადოების დასმარებით.

რედ კერესელიძე.

ქაეზა შვექსი.

(განგმელება)

ცოლმან მიუთხრა: რამ დაგაფიქრა,
შენ შევემთხვია ან აქ, ან იქ რა?

კაცმან თქუა მიკვრსო,

სათქმელად მიჭირსო,

რაც უნასე სიხმრად.

მიცვალებულნი მამა და დედა
ორნივე ჯავრობდნენ მედა შენსედა,

შულმა და რმალმაო,

გეტანჯა გვაწამაო,

სიძვრითაო...

აღარ მოგვიგდეს თვალი და ეური,

მათ არ გვაჭამეს ჩუწნ ლუკმა ჰური,

კმა მალლა ეიოდენ,

სიკუდილთან ჩიოდენ,

სამართალს სთხოვდენ.

ვანესამართლა, მათთვის სიკუდილსა,
 ვერ რძალსა ვჭკითხავთ, მასუკან შჯლსა,
 იმათ თქუტუნ საჭმელი.

ანუ თუ ხასმელი,
 რათ დაგეჭირეს.

მე შაკესვეწე უთხარ: ნუ სჩვიით,
 გამოგეგსხავნით, წელით, ნავით, ტივით,
 სამის დღის ბორჯითა,
 დიდისა სსჯელითა,
 მძლივ დავესრწივე.

ამ სამს დღეშია ჩემს დედამასა,
 ჩუტუნ თუ არ უსამთ აღაპს ჭამასა,
 წამოვა სიკუდილი,
 ცელ ვძალ ამოწვდილი,
 შინ მოგვისდება.

ვერ შენა ვეითხავს მას სავითხავსა,
 მასუსს ვერ მისცემ შენ მოგჭრის თავსა,
 მასუკან მე მკითხავს,
 ვიძარტლებ მეკი თავსა,
 შენ დაგბრალდება!

ცოლმან მიუგო შენს საქმეს ვჭკურობ,
 შენ მისთვის სიკუდილს რასთვის მიზირობ,
 ცხვარ, ძროხა გუაგს ბევრნი,
 სავსე ღვინით ქუჭვრ,
 გიღვას ფქული ბეღლით.

რატომ აჩივლებ შენს დედ მამას,
 რატომ არ უსამ აღაპს ჭამასა?
 მაქუს ზური დამცხვარი,
 აწ შენ დაკალ ცხვარი,
 მოხადე ქვევრსა.

ძალე ქენ საქმე ნუღარ აეყნებ,
 კარსედ სიკუდილსა ნუ მამაყენებ,
 თუ არ კმარა ზური,
 დამეც შენ დასტური.
 მე გამოვაცხობ.

ქმარმან ცოლისა სიტყუა გაკმარა,
 ოცი ზური გაქუს ეგ რასა კმარა,
 ცოლი ადგა ჩქარა,
 მან აღარა თქმარა,
 შექნა ზურს ცხობა.

წამოდგა კაცი, რაც რომ ენითა,
ტიენი დატენა კარგის ღვნითა,
ჰუვანდა ნახუქარი,
კარგი ნახუქარი,

დაკლა ფურ ბერწი.

ორი ცხრა ცხვარი, ოცი ბატკანი,
გასწევტა ბატი ჳმა, ქათამთ კაჭანი,
სასმელ, საჭმელი,
სანთელი, საკმელი

ჩანაწეო ნაფში....

მღუდელთ უთხრა: საქმე მსათ დაიჭიროთ,
როცა მოვიდეთ მაშინა სწიროთ.

ჩასსა ნავს სარჯთანა.

ატანა მას თანა,

მსარეულითურთ.

სადაც იმ ბიჭის საქმე მან ჩასა,
მის ახლო სიეღარს მამა ემარსა.

იქ გაისტუმრა,

ეველა იქ ისტუმრა,

ვინც რომ უნდოდა.

მან მოუწოდა, სულ მესობელთა,
 ბიჭის და გოგოს შემქნელ მშობელთა,
 მან დაუგრა თავი,
 უთხრა მსათ მაქუს ნავი,
 მეწვევებითო.

ბიჭის დედ მამამ კაცი გალანძღეს,
 თქვას; მტრის აღაპში ვინ ძაღლი გაძღეს,
 შენ მოგვპარე ცხვარი,
 ზური გამომცხვარი,
 ღვინო და თასი.

თასი გთხოვეს და შენ არ მიეცი,
 მჯღესა და სასძლოს ორთავ გვიეცი.
 ტანსა ეს დიჭი.
 ეკლით გოგო ბიჭი,
 შენ დაგვიღახე.

ჩუწნ ვერ მოვითმენთ გულის ტევიღლსა,
 სკალ ჩუწნ ვაპირობთ შენსე ჩივიღლსა,
 არხად წახვდე,
 უნდა შენ მოხვდე,
 სამხროთაღმას.

კაცმან გონება არ აღაჩარა,
 წინა აღმდგომი მან არა თქუარა;
 ხუმად თავის წინა,
 გულში გაიცინა,
 ბიჭის ტუილსედ.

მან კაცმან უთხრა ბიჭის მამასა;
 გთხოვ ეური უტლო რაც ვსთქუა, ამასა,
 ჯერ ნუ ასჩარდები,
 შენ ნუ განჯაურდები
 გაუშინჯავათ.

ეველას მოგითხრობ ჩემის ზირითა,
 ჭირში ჩავარდი, რასაც ჭირითა,
 რასაც მისესითა,
 ან რასაცა გსითა.

მე ვქენ ქუდლობა.
 მე სსუბან ვიყავ, რა მოველ შინა,
 სხლში დამისუდა მე არავინა.
 მე ასე მძიოდა,
 რო გული შტვიოდა
 მეტის შიმშილით.

მე შენს სახლობა, სმისა ჭამისა,
 აგრევე კმარება ჭურჭელ ჯამისა,
 მაქენდა ჩეჭულეობა,
 სშირად წვეულება,
 გარდამხდომოდა.

წამოველ შენსას შემოველ შინა,
 ავად მეოფს მამას შენსას ერინა.
 მე დამიგუდა შინა,
 აქაც არაეინა,
 მარტო მის მეტი...

მას გაღვძება ვერ გაუბედე,
 მიველ კიდობნად უკუ ვისედე,
 თასსა და სამს ჰურსა,
 საღვნისა ეურსა,
 დაუბელე კელი.

გამოვიტანე ჩავდგი ურემში,
 შევაბი გარი მე წაველ ტეეში,
 შეძისა საჭრელად,
 დუნის სმით თვალ ჭრელად,
 მიველ ჭალასა.

რა რომე ღუნო თავში შემოჯდა,
 ზურით რომ ეგემეს კორციც მამინდა,
 კორცისა ნდომითა,
 ადგომ დაჯდომითა,
 ღონე წამერთვა.

მაკ შენს შულს ჰეგანდა მუნ საცხოვარი
 მიველ და ვსთხოვე ეს სათხოვარი:
 აგრემც კავსრდის დმერთი,
 ნაჭერიმე ერთი
 მაჭამე კორცი.

გუდა მიხუნა და კელცახოცი,
 მითხრა წაიღე თუ მაქუნდეს კორცი.
 დაუკარ მას თავი:
 მე უთხარ მამ შავი
 ჰედილი დაკვლათ.

ლოტა რომ ჩუნს აქ მწვადად შევიწოთ
 სსება სულ საღამოს შინა წავიღოთ,
 თქვა ვერ ეგებდარ,
 მამა და დედაო
 გამიწერებარ....

აღარა ვსთქვრა, ჩემთვის დახუმიდი,
 სად შეშას ვსჭრიდი, იქავ გავბრუნდი,
 სად სმოვდა ჭედლი,
 კორცით დაუშედილი,
 წაუწედი ზედა;

წამოვეპარე დავაულე კელი,
 მაძინვე დანით გამოვჭერ ეელი.
 რა გავსადე ტეავი,
 კაჭკაჭი და ეეავი
 სულ სედ მომატედა.

რა გამოვმიგნე, ცეცხლი ავანთე
 მწეადი დაუდევე, შენს ძულს მივმართე,
 მას უთხარ: წამოდი
 ჩუტნა ვჭამო მწოდი
 მითხრა; ვინ მოცა?

გამოუცხადე, არ დაუფარე,
 უთხარ: მე შენა ცხვარი მოგპარე,
 მწეადი წამოვავე,
 მე მაქუს სანოვავე
 მოდი შევექცეთ.

შემომიძახა რას მესუძრები,
 მე დასაკლავნი სად მეუხნდა ცხვრები,
 შექნა მან ტირილი,
 თავს ცემა ევრილი,
 მამას რა უთხრა?

უთხარ, მაგასე შენ რა გაწუხებს,
 მამაშენს თუთ მე გაუცცემ ჰასუხებს,
 მივიყვანე დავსვი,
 ვაჭაშე და ვასვი,
 განვაძღე კარგა....

როცა დაითრო, აილო თასი
 მითხრა: ამ თასში მოგვეც რა ფასი,
 ამდენი ქურდობა
 და არ დაუნდობა,
 შენ არ შეგრჩება.

მე უთხარ: მძაო! რაც მამიძარავს,
 თვალით ჩანს ეველა არ დამიფარავს,
 თუძცა მამეძარა
 მკამდა დამეფარა
 შენთჳს ესენი.

რაცმე მიუთხარ არ დამიჯერა
 ხაცმრად ჯოხი მან მამიღერა,
 მით მე ამიჩქარდა
 ტული გამიჯავრდა,
 ვერ მოვითმინე.

თასი წავართვი, სახრეც უცსუნე
 თავ ზირი სისხლით გარდაუთსუნე,
 მოემეკლა ცოლი,
 ჯერ არ თანა მწოლი,
 სჯულიერებით.

იძას საჯდომსედ დავჰქარ კვალი,
 უთხარ: შენ რა გრჯის, ჯერ შენ ხარ ქალი,
 რად არა გრცხვენიან,
 როდისა გმუწნიან
 ჯერ ეკ საქმენი.

შენ მჯლს მიძახდი, მე მხამდი მამად,
 ამად მოგექეც ასე თამამად,
 შენს უკითხავადა,
 საქმე ვქენ ავადა,
 დავიკალ ცხვარი...

ბევრჯელ მიცოდავს შენ შეგინდვია,
 დიდს საწყენსედაც თავს არ გიღვია,
 გთხოვ ესეც შემინდო,
 და არა გაძეიდო
 ცოტას საქმისთვის.

უხატური რაც შულს გიკადრე,
 ბოდის მოვისდი სვალ დილას ადრე,
 გისდვავ მე შენ ცხვარსა,
 ზურსა გამოცხვარსა,
 თასსა და ღუნოს.

აწ წამობრძანდით ნუ მალოდინებთ
 თქუწნის გაურითა ცრემლს ნუ მადინებთ,
 მიუთხრა ტკილადა,
 ნუ გამსდით წილადა
 თქუწნ ამისათვისო.

ბიჭის მამამ თქუა; დღეს დაგვაცხლე
 ჩუწნ მოვიოქრებთ წამოვალთ გვალე,
 შევიტეობთ მართალსა
 შულს ვკითხავთ და რმალსა,
 მაგ შენს ნათქუამსა.

რასაც შენ ანობ თუ მართალია,

შენი ეოფილა ჩუტნსედ ვალია.

ჩემს შულს უმტეუენია,

რაც შენთვის უენია,

რად არ გისმინა?

გარიც დაგეკლა არას გეტეოდი,

თუ არ მისღევდი მე არას კოსოვდი,

არამც თუ შენ ცხვარსა

ხურსა გამომცხვარსა,

არ დაგიომობდი...

ესაქმე ავად მე გამამინჯეს,

სიხრთლის საძძღვარს მათ გარდაბიჯეს,

მომიასრეს მრუდდა,

მაჯავრეს ცუდდა,

ამას არ დაესომობ.

შულსა და სასძლოს ორსაჲ გაეჯონაჲ,

მათის ცუბითა გულს მოვიონაჲ,

რად არ დაგიჯურეს,

ჯონი რად გიღერეს

რად შემოეკადრეს!...

კაცი წამოდგა, დაუკრა თავი,
 უთხრა: რაც გცოდნე, თუ შენ ხარ მანავი,

სულ ვეძებ გარდაცვლულს,

სულდრას დასდევ,

ადექ წავიდეთ.

თუ მათ დალახავ მისეხით ჩემით

გული დამეწვს მე მათის ცემით,

არა იცის საკადრი,

ექნების რა უადრი

კაცისა ემაწვლს.

მე მისთვის შესს შვლს არას ვემდური,

არცარს მაქვს მე საუვედური.

საქმე ვქენ ავადა,

მე ვარ ზირშავადა

შენთან და მასთან

შვლსა და სასძლოს ტკბილად ხმა გავც.

იქ წამოსვლისა დახტური დაეც.

სასძლოს დედამა,

სადაც მაქვს ჭამა

იქ იქნებიან...

თქუწნის ჯალაბით ვითხოვ მობრძანდეთ,
 ამისგან უფრო არ დაგვიანდეთ,
 სვალ მღუდელნი გვიცდიან,
 რიგს არ გარდახდიან
 სანამ არ მივალთ.

ბიჭის მამამა აღარა თქეარა,
 კელი ერთ ჰირათ კაცს გაჭეკენ თანა,
 ნავითა ტივითა,
 კარგის ჰატოვითა
 წავიდნენ წელითა.

მეორეს დღესა ნავით გარდახდნენ
 მომსადებულნი მათ მღუდლები დასუდნენ.
 კაცი მღუდელს გაენდო,
 გულშია რაც ედო,
 ეველბ მიუთხრო.

რაც რომ ენახა გოგო ბიჭისა
 ჭალაკში ეოფნა, და შეცევეისა,
 ძალეითა, ჰარვითა,
 სიტუჯსა ფარვითა
 გამოუცხადა.

ძღუღელს შაესვეწა: ნუ ეტუჯ ერსა,
 ნურც მოუქარესა და ნურცა მტერსა,
 მარტო შენ იცოდე,
 ეს საქმე იცოდვე,
 უშველე რამე.

ბიჭის მამასა არა ჰსცაღიან,
 დედა მოუქუდა გლოვობს ძაღიან,
 მამაც ჰეაგს ავადა,
 კანდა ძვალ ტეავადა,
 ძაღე მოკუღების....

რაც მერგებოდა აწ მე ჩემ წილად,
 მე დღეს მზათა ვარ მის საქორწილათ.
 მე მისთვის ვქენ სარჯი,
 რასაც თქუწნ გაგრჯი,
 მოგართმე ფასსა.

მეკი ნუ გამცემ რაც მოგასსენე,
 წირვას უკანა თუთ განასსენე,
 ჩემი არა სთქუარა.
 მოსწრაფებით ჩქარა,
 თუთ ბძანეთ სწავლა.

საუღარს წირვასე შემოკრებიან,

მათი ღედ მამაც აქ იქნებიან,

ბიჭს, გოგოს მღომარეს

ერთა და მდგომარეს

ნახავთ თვალითა.

მის ღროს უბრძანეთ მათ ღედ-მამათა,

რად ჯვარს არ დასწერთ აწ თქუქს ამათა,

მისეხს იტყვან,

არისო მით გვიან

მათი ქორწილი.

აუ მოგასსენონ სიმკლოიარით:

მისად ვასუსად თქუქს ეს უთხარით:

საქმეს ვიქ ამ გვარსა,

ღღეს დავსწურ მათ ჯვარსა,

შორს ნუ დაიჭერთ.

მღუდელმან მიუგო გეტუე მომღვრულებ

მაგ შენს საწადელს სულ აღვასრულებ.

ჯერ ჩუქს დაფარვითა,

მაღვით, განზარვითა,

ამას ვეცადნეთ...

ჯერ თქუენ ლოცვასა იქ წაგვიკითხავ,

უნდისარ თუ არა, ქალსაცა ვკითხავ •

მასუკანკი ვსწირავ,

საქმეს გავპირავ,

თქუენ დედამასთან!...

როგორც რომ მღუღელმან ბიჭს დააბარა,

ბიჭმა საცოლო მუნ განაპარა,

მღუღელს და ის კაცი,

სად იყო ის ქაცუ,

ოთხნიუ მუნ შეკრბენ.

ოდეს თქუა მღუღელმან, კურთხეულ ხარს,

კაცს გაცინა მღუღელმან თქუა რა არს?

რა მწამე მენ ცილი,

რადა გაქუს სიცილი.

რა მაინახე.

კაცმან მიუგო; ვით აღუთქუენი,

ამ აღავს მიხუდა კურთხევა თქუენი,

იყო დალოცული,

გამსსენდა სიცილი,

მით მომივიდა....

როცა რომ მღუღელმან ჩამოილოცა.

ბიჭსა და გოგოს ბრძანება მისცა,

უთხრა: წადით ფარვით,

წირვას დაესწართ,

ორნივე ერთად.

თქუტნს დედ მამასთან საქმესა თქუტნსა

მე კაუაროკებ სულ ეველას დღესა,

ბიჭი, გოგო ჩქარა

მღუღელი კაცი წენარა,

წავიდნენ საუღარს.

ბიჭმან კსახედა გოგოს მიუთხრა:

ჩუტნ სომ კურგზნი მღუღელმან გვიკურთხა

წავიდეთ ჭაღასა,

უეუეძურეთ ჩაღასა

წირვას რას დავდეთ.

გოგომ ჰიუგო რადა ხარ ბრიუჯ

რას დავსდეთ წირვას? ძავას რად იტუჯ,

რამან კავასტურა,

შეიტეეგ შენ ვერა,

რაცა ქნა მღუღელმან.

წიგნი უკითხა ჩუქნს ქაცვსედ ხევას,
 შენ მას ეძახი კვირგინ კურთხევას,
 შორსა დაუჭირა,
 მაჯა დაუჭირა,
 ბიჭმა გოგოსა.

გოგომ უსრინა კელიდამ დანძვრა,
 კელ ფესიანად მან ტანი დამრა,
 უკან გამოექცა,
 მღუდელს ფეს ქუჭმ მოექცა
 ესრეთ მიუთხრა...

იმ ბიჭს ეგონა ჯუარის დაწერა,
 ბევრა მიუთხრა ვერ დააჯერა,
 დამეჭიდა ძალად,
 მიმათრევდა ჭაღად,
 მე გამოვექცე.

მღუდელმან სიცილით გოგოს ჭრქვა: წადი.
 მალე იქნების რისაც სართ მწადი,
 ნუ გემინიანო,
 არ არის გუანო,
 ეგ საქმე თქუჩნი.

მივიდა მღუღელმან სარებს დარეკა,

უოკელი ერი საუდარს მარეკა,

წირვა ისმინეთო,

დგომა ითმინეთო,

გარეთ ნუ დახტით.

როდესაც რომე მღუღელთ ქაძი წირეს,

ეულავ ქადაგებას მოჭევენ გზაირეს,

იწეეს იგავადა,

არა იგ ავადა,

დედ მამად ჰკითხეს:

ერთს უდაბურსა მთასა, ღელეში,

მძიერსა მგელსა წინ ედვას ლეში,

იქნების დაინდოს,

და ზირი არ ჰკიდოს,

მათ თქუწს, არაო.

ავსნებულს ცუცხლზედ რომ თივა იდოს,

მორჩების რომე არ წაეკიდოს?

სასმილს მკსებარესა,

თივას მდებარესა,

თქუწს, რა მორჩენსო!—

მღვდელმან მიუგო: თუ ეგვი იცით,
 თქვენ რად არა ხართ სჯულის სიმტკიცით,
 რად თავს არიდებთ,
 და არ არიდებთ,
 გოგოებს, ბიჭებს?

მინდვრად, მთად, ჭაღად ერთად დადიან.
 ვინ იცის თუ რას ცოდვას ჩადიან,
 გარჩეულსა სჯულსა,
 რად უსდით დახვანჯულსა
 და არას ნაღულობთ.

დროთ მოსულს ქალ ვაჟთ რაღას აუოვნებთ,
 რად ჯვარს არა სწერთ, აწ რას აღონებთ?
 რასათჳს წახდენთ,
 სჯულსა გარდახდენთ,
 არა განხსო ცოდვად.

რად ემსგავსებით ქისტსა და დიდოს,
 კერზთა, მსახურთა, სჯულით უწმინდოს.
 უშიძრად, ურცხვადა,
 გვირგვინთ უკუროთხადა,
 ცოლ ქმრობას შერებით.

ბიჭის მამამ ჭრუა: საქმე ამ გვარი
 ჩუქნ მოგვიდაო მისთვის მათ ჯუარი
 ველარ დავსწერეთო,
 შავი შავკერეთო,
 ვართ მგლოიარე.

დედა მომიკედა, მამა სულზედა
 მიქეს დავსტირი, მუდამ სულ-ზედა,
 წინ მიღვას გუბენი,
 მაქუს კალთა უბენი
 ცრემლით დამწალი...

სევდით გონება მაქუს დაკარგული,
 ჭირში ვარ, ლხინსა, არ მამღვეს გული,
 ამისთვის დამდგარა,
 და აღარ მამკდარა
 მათი ქორწილი.

მღუდელმან მიუგო: ჯვარის დაწერას
 უქორწილობა მოუძლის ვერას,
 დღეს დაწერ მათ ჯვარსა,
 მოგარჩენ მათ ჯავრსა,
 აღროეთ ქორწილს.

დღევანდელს ქორწილს ეს კაცი ცდილობს,
რომ დაუღასავს ბოდისა ხდილობს,

მსათა აქუს მას სარჯი,

თავისი ნასარჯი,

შემოსაწევრად.

ბიჭის მამამ თქუა: ამ საქმეს ვკვრობთ,

ვერ გავგიგია როგორ აპირობთ,

ჩუწნ თუძცა კვეთნება,

ვასრულათ თქუწნთ ნება,

როგორ მოსდება.

მას მასწინძლობა აქუს აღაპური

აწ გადარჩების მას რაღა ჰური,

რომ მისის სარჯითა,

მოურულეებ გარჯითა

ჩუწნ ის გავსარჯათ.

იმ კაცმან უთხრა ბიჭის მამასა,

ოდონც ნუ მოძლი საქმეს ამასა,

აღაძსა, ჭამასა

მე უზამ მამასა,

მასუკან სსუა დროსა...

დაივლიეს, დართო ნებანი,

შულს დაულოცა ქორწინებანი,

რა დასწერეს ჯვარი,

კაცთა ქალთა ჯარი,

შეკრბენ ქორწილად.

მის ღროს იმ კაცის ცოლი ატირდა,

რა ატირებსო ერი გაჰკვრდა.

მღუდელმან იმ კაცს ჰკითხა,

გალანძლა გაკიცხა

რადა სცემეო?

კაცმა შეჰფიცა არ მიცემია,

მიმოწებაა რაც აქ თემია,

თქუენ ჰკითხეთ ვეელანსა,

თუთ ჩემს ცოლს ლელანსა,

თუ მისთვის მეცეს.

მღუდელმან მიუგო: თუ არ გიცია

რასედა სტირის მე არ ვიცია,

შენ გეცოდინება,

მისი ცრემლთ დინება

მითხარ რად არის?

მიუგო კაცმან: თუთ მოგასსენოს,
 ჭკითხე თუ მისთუხ მე რამე მევენოს,
 რად მას აქუს ეჯრილი,
 თავს ცემა ტირილი,
 არცა მე ვიცი.

მღუღელმან დედაკაცს ჭკითხა: დედაო!
 მითხარ, შენ სტირი, აწ რასედაო?
 მან მღუღელსა ჭრქუა კანკალით:
 რასათუხ დაკვალით
 იქუჭნის კელითა.

მღუღელმან მიუთხრა: როგორ დაკვალი!
 კამაკებინე მე ვსა და კვალი,
 ასეთი რა ვქენი,
 საწუენი აწ თქუჭნი,
 შემატუობინე.

უთხრა: აღაპი რომ მოკვიძალე,
 ორნივ ცოლქმარნი მოკუჭუდებით სვალე,
 მიძით წანწარეკდა,
 სიტუქასაც წარეკდა,
 ხან და ხან სხუასაც.

მღუღელმან დედაკაცს მიუთხრა ჰკითხა:
 ხუალ თქუწნ მრჳკედებით, მითხარ, ვინ გითხრა?

მან თქუა ხეძი ქმარი,

მილაღ წვა, სისძარი

ნახა მან ეგრეთ.

მიუგო მღუღელმან, მოტყუებულხარ,

შენ მაგახედა ხურასა სწუსარ,

არ არის ეს სწორი,

გსმენია შენ ჭორი,

ჭორს ხუ აჰუტებია.

რაც სწადებია შესს ქმარს საქსელად,

არა ნდომია ქუტქნად სათქმელად,

მისთვის დაუფარავს,

საქმე მოუზარავს,

ეგრე გნდობია.

რაც შენმა ქმარმან დღეს საქმე კარგი

ქნა, სულისათვის არს დიდი მარგი,

აღანსა, ჭამასა,

შენის ქმრის მამასა

ეს ურხევნია...

დღეის აღნაღ აწ ესე კძარა,
 რომ ჭირთა შინა ძმას ძაესძარა,
 ნუსართ ქთჭნ უწები,
 სოგსოგნა ტუტუცები,
 დედაკაცები.

აღექ, წავიდეთ, დავსდეთ, ვილსინოთ,
 დავლიოთ ღვნო და ვიდიდინოთ.
 რას ჰქვან სისძარი,
 ტუეის შენი ქძარი,
 განგებ უქნია.

ეფიცებოდა თავის ცოლს ქძარი,
 ტუეილათ გითხარ მე ის სისძარი,
 თუ გამქლავნდებოდა
 აღარ მოხდებოდა,
 დღეს ეს საქმენი.

თუ შენთვს მეთქუა სსუგან გამცემდი,
 აღარცრას მაგდენს ხარჯსა მამცემდი,
 საქმეს წაახდენდი,
 აღარ მახდენდი,
 ვამაჯავრებდი.

მე შენ ტუული ამიტომ გითხარ,
 მე კარგად გიცნობ შენ როგორიც ხარ,
 რასაცა მაისმენ,
 წამსუდ ვერ მათმენ
 მაშინვე იტუჯ.

აღექ, წავიდეთ, ნულარა სტორი,
 შენ დაიბანე კელი და ჰირი,
 ჩუტნ მიგველიან,
 ერთურთ მდღლიან:
 ქორწილად სსდომას.

წამოაუენა და წაიუენა
 საჩქაროდ ცრემლი მან მაიბანა,
 მივიდნენ ქორწილად,
 მაეარს კმალ ამოწვდილად,
 შეასწრა თუალი,

ცოლმან ქმარს უთხრა: აგერ სიკუდილი,
 როგორ მსათ გვიდგას სმალ ამოწვდილი,
 ვეჭვ შენ ვერა ხედავ,
 შენ მისთვისა ბედავ,
 აქ შექცეუასა.

მას კაცს უკანვე გაეკცა ცოლი,
 ქმარი უმანდა უკან გაყოლი,
 რამ გადაგრიოთ,
 ეს მანუარიოთ,
 კმაღ ამაწუდილი.

ცოლმა ქმარს უთხრა: წავალო შინა,
 ვინც უნდა იუოს მან შემანა,
 გული მიღონდება,
 სულ ის მაგონდება,
 რაც ნახე სისმრად.

კაცი მობრუნდა გულს მისუდა წეენა,
 თვისი სიდედრი გამოუეენა,
 დედამ ჩააგონა,
 იქავ მაიეონა,
 ის დედაკაცა.

დასსდნენ სადილად ჩრდილოთ ქუჭმ გრილად,
 მოეეენ ლხინს წუნარად, ღჯნის ხმას წურილად,
 მადა შაანარეს,
 სეედა განაქარეეს
 მკლოფიარეთა.

გამართეს ლხინი, ზმითა შაირით,
 გალობით, მღერით, ჩანგით, დაირით.

ფუნდრუკ, კუნტრცებით,
 ქალ ვაჭნი სუცებით
 იქმოდენ სძასა.

ოდეს ასადეს ქალს ზირს ბადება,
 ზირთ სანახავი უდგეს ბადია,
 ოთხის წლის ჭედელი,
 რქებ ოქროთ ჭედელი
 მიაართვა კაცმან.

ადგა წაუიდა ძალვით მუნ კაცი
 სადღც ქალ ერმათა ქაცვი
 მან გათიბა მოლი,
 მათი დასაწოლი,
 მუნ განამხადა.

როცა დრო იყო წაუძღვა წინა,
 ორივე საძილოდ იქ დააწუნა,
 მდადე მძა, მაყარი,
 არ იუვნენ გამყარი,
 ბევრთ უდგენ მცველად.

მან მეუგმ ციხე.....

. ,

ღმერთმან უშველოს!

რასაც წამს დაუწვა:

მუცელ ქნილ შექმნა.

ის გოგო ჩემსედ გასდა ორსული,

რადრო შეიქმნა შობად მოსული,

მე ვიძუე, სახელად

მათ დასაძახელად

მარქეტს ქაცვა.

თქუა მწეესმან ვსთქუათ რომ: კაცი დავერ-
 თამოთ,

მას მივსცეთ ვერცხლი, ვასოთ ვაჭამოთ,

იძით დავიუბროთ

რაც რამ მოვიპაროთ,

იძისგან მოვრჩეთ,

ვინც რომ არც სმითა არცა ჭამითა,
 არ მოიკების მისებრ ქრთამითა,
 იმას რაღა უეოთ,
 ზირი რით დაუეოთ,
 რომ დაგვიჟაროს.

ქალმან, მწეშს ჰკითხს: ვინ არს აკეთი,
 რომ არ მიიღოს მან სამში ერთი,
 ვერც მოვიგოთ ქრთამით,
 ვერც სმით და ჭამით,
 მწეშსმა თქუა ღმერთი.

ღუთისა მეშინის ჯერ ერმა ვარ წმინდა
 ამას ვეკრძალვი თუძცა რომ მინდა,
 შიშითა ძრწოლითა,
 შენთანა წოლითა,
 ჯერ ვერ ვინარებ.

წადი სადაც კვავს შენ მეგობარი,
 ნუ შეიქნები მათი მგმობარი,
 ზირობით ივაჳით,
 ნახოვნი ივაჳით.
 ივარეთ წილი.

თუ ღმერთი ჩემს თავს შენ გარკებს წილად,
 მშობლით ვიკურთხვთ: ჩუტნ საქორწილად,

შეგირთავ ცოლადა,

კვერდთ დასაწოლადა,

ვეოფ სულიერად.

ქალმან გამინჯა არ იყო ავი,

წამოდგა მწვემსსა დაუკრა თავი,

მწვემსმა ზირს აკოცა,

კარგ სიტყვთ დალოცა,

და კაისტუმრა:

წავიდა ქალი კსას გაეშურა:

დასაღამოვდა მსეც ჩაეწურა,

სიღამეც მოვიდა,

იქითვე წავიდა,

სირბილ: ძუნძულით,

მწვემსმან იფიქრა მეტად შეწუხდა,

თუაღნი საწუმრად მას აუქუხდა,

თქუა ჭკუა წამივიდა,

საქმე ვქენ ავადა,

აჩქარებულად.

ასე შევიქენ: უცოდინარო,
ვერ მოვიფიქრე სამჯობინარო,

გაუშინჯავადა,
საქმე ვქენ ავადა,
ახქარებულად.

ღუთის წებლობა განვაგდე ბედი,
ასლოს მოსული შორით მორბედი,

მე ბედი და წერა,
შევიფერე ვერა,
განვაგდე ნებით.

ჩემის გაურისა ირ იყო მწადი.

მეკი მიუთხარ უკანვე წადი,

ჭალას უდაბურში,
მარტოკა გაუძუ,

მე საუჭარელი.

რად საცხოვარი არცად გავეარე,

მას თან არ გავეევ რად გავევარე,

ეს რად არა ვქენი,
რასთვის შევიქენი,

ასე უცები.

ვიქმენ სარმაცად დამკრა დამსარდა,
 მას თან არ გავექვ საცა დამკსავრდა,
 გაესადე ოხრადა,
 საკენეს: საოხრადა,
 ჩემ სატირლადა.

ვაძე თუ დმერთმან მე ეს მიწეინოს,
 მე დასაწვაზად ის აღმიტეინოს,
 რომ ჩემი ტრუიალი,
 გაესადე ტიალი,
 მე განვეშორე.

კორცს ვესათნოე: მცონარეპითა,
 სულსკი არ გავექვ უკან რებითა,
 შევიქენ უდეზად,
 სასმილთა უდეზად,
 ვით გარდაურჩები,

ვაძე თუ სულო; კისწრას ღამემა,
 და შეგაშინოს გსაზედ რამემა,
 დაგისვლეს კისის მცველი,
 ავასაკ მხირ მძრცველი,
 არ გეგანდეს მძუძლი.

ვაძე თუ სულა ღამესა ბნელსა,
 ჩავარდე სადმე შენ კნარცესა მხელსა,
 ესვეწო შენს მსხნელსა,
 შენს აღმომეგანელსა,
 და არ გოსმინოს.

გაჯავრებულმან არ გიგდოს ეური,
 იძიოს რამე მან შენსედ შური,
 აღარ გაგიკითხოს,
 საქმე გაგიკიცხოს,
 ნიშნიც მოგიგოს!

ვაძე თუ სულა გიუბრონ წილი,
 სსუას ვისმე ერგოს შენსედ ქორწილი,
 შევიქნა მე წბილი,
 შენ სული მე ტუბილი,
 მით დამიკარგო.

შენ ასეთს ვისმე კელთ ჩაუვარდე,
 რომ იმას გულათ შენ არ უეუვარდე,
 მან არა გახაროს,
 ჩაგადოს ღრმა ხაროს.
 მოგიღვას ცეცხლი.

ვაძე თუ სულო არ აქუნდეს მადლი,
 მრუნდად მესმაროს სასწორი, ადლი,
 მან კ'სა ავირიოს,
 ცოდვა მოვირიოს,
 ჩემს ნაქნარ მადლსა.

ვაძე თუ სულო არ მოვიწონონ
 ჩემგნით მოწუელი; რაც მოვიწონონ,
 ცოდვამ დასძლიოს,
 სასძილს მივაძლიოს,
 დაუმრეტელსა.

ვაძე თუ კორციც არ დარჩეს მთელი
 მოკუდეს დაუდგეს თვალთა ნათელი,
 ურუბითა სმენა,
 სასაუბროდ ენა,
 მას მოეშალოს;

ვაძე თუ კორციც უძრავად ტანი,
 გახდეს შინიღამ მალ გასატანი,
 აეროდეს გახუნდეს,
 საევარელს არ სურდეს
 მისიღა ჭვრეტა.

აღარ იამოს დასანასავად,
 მალე წაიღოს დასამარსავად,
 მიწას მიაბაროს,
 ნიხბით მიაფაროა,
 და გამობრუნდეს.

ვამე თუ კორციც შეჭამოს გველმან,
 ანუ მიწაში მატლმა და გველმან,
 რად ვქენ საძაგველმან,
 საწვაუ სადაგველმან,
 არ გავეყვ სულსა.

კორცს გვერთ დაუდექ ტიალად სული,
 მშიერად გაუძუ შორს გზას წასული,
 არ გაჭეუა საგზალი,
 ექმნების რაღა ძალი,
 სიარულისა.

ვამე თუ სულო შენა გციოდეს,
 ანუ გწეუროდეს ანუ გშიოდეს,
 აწ რამე გტეიოდეს,
 მით ცრემლი გდიოდეს,
 ჩემგნით გული გტეიოდეს.

ღმერთო ნუ მისამ ცოდვის ზასუსსა,
 ნურას მომივლენ საქმეს ნაწუსსა,

შენ ჩემო გამჩენო,
 მოძველელი დამჩენო,

შენ გვაჯები...

იესოს ქრისტეს ღმერთს მაცხოვარსა
 თაყვანსა გცემ, გთხოვ ამ სათხოვარსა:

იმ ჩემს საწეალს სულსა,
 შორს გზას წასულსა,

შენ მეესმარე.

მას ჩემს საუვარელს ღმერთო მაუვარე,
 დაუმორებულვარ აწ შამაუვარე,

გულითა მართლითა,
 ზირითა ნათლითა,

შეურცხვენელად.

ქალი მივიდა სად ევაგილს ჰერეფდენს,
 არ წასულ იეზენს, მას ქალს ეძებდენს,
 მოსთქმიდენ, ტიროდენ,

სმა მალლა ეჯროდენ,
სასელს უმანდენ.

მირბოდა ქალი, შორიდან ნასეს,
აკერ მოვაო მათ დაიძასეს,
იმათ გაუხარდათ,
დიდათ უვეარდათ,
მათ ერთმანერთი.

მივიდა, ჰკითხეს: სად გაიპარე,
ამდენს ხანს ზირი რად დაიფარე?
თქუა ვვაგილო საკრეფულად,
კარგისა სამებრად,
გაგევე ჭლასა.

როგორც შორიდან სტურთა ვმა ესმა,
ან რაც ანბავი მას უთსრა მწეფსმა,
თავთ გადასაგალი,
ჯითარ ვლო სავალი,
მიუთსრა ეველა.

მათ რქევს გვეგონა გიგბინა გველმა,
ანუ შეგჭამა დათვმა და მველმა,
ვსტიროდით, ვსჩიოდით,

ტეში დავდიოდით,

შენ დაგემებდით.

შენს მებნაშია ვჰბოეთ შუტრუკი,

გასუქებული კარგი ტუნტრუკი,

ხვალ წილი ვებროთ,

ერთად შევიუაროთ,

ვინც რამე ვზოვეთ

მეორეს დღესა წილთა საერელად

ცხვარნი გარეკეს ჭალიდგან ველად,

ჯვარედინთა გსათა,

წილს იქმოდენ მსათა,

უცხოს მკსავროთაძს.

მწეემსის მაგიარ ჯოხი დასვეს,

ქუდი დასურეს ჩოსა ჩააცტეს.

მათ თჳბლთა სამხელად,

უწოდეს სასელად,

ქაცვა მწეემსი.

ხედ გამობეს ნაპოვნი ვირი,

მას ამოუდეს ზირში აღური,

თვთ გადგენენ განსედა.

ჯვარედინს გზასედა,

დანაწეჟეს წილი.

ვისაც ეპოვნა სულ არაფერი,

მან წილად დადგა კოჭბითა ფერი,

მუტრუკის მპოვნელმან.

წილში გამოსოვნელმან,

ტარ გვრისთავი.

მან ქალმან დასდგა ნემსი და ძაფი,

გარდასდიოდა თავს ოფლის ქაფი,

ქნა შიშით კანკალი,

თქუბ: ღმერთო მაძეკალი,

თუ სსუას სვდეს მწეჟსი.

ღმერთო მომხედე მე უბადრუკსა,

მწეჟსის სანაცვლოდ, ვირის მუტრუკსა

ნუ მარგენ წილადა,

მე გასაწბილადა,

მარგინე სსუასა.

არ განუპოვებ შენს უღელს ქედსა,

ოდონ ნუ გამერი მას ჩემსა ბედსა.

მე იმისთვის ხელსა,

გულს სხსმილსა ცსეულსა,
 ნუ მაძიეიდებ.

სადაც რომ იყო ის ჩემი სული,
 იქოს დაფარულ შენგნით დაცული,
 სადაც იყო ბნელი,
 გასაძლისი მნელი,
 მას განაშორე....

ქალებმა შორით შეასწრეს თვალი,
 ნახეს რომ მკნავერი არს მამავალი,
 გადაუღვნენ წინა,
 წილის ერისათუნა
 დაუკრეს თავი.

მოვიდა კაცი ჭკუბთა ძეოფელი,
 ჭკითხა: რა გაქნითო გასაეოფელი?
 ქალთა ჯოხი ცმული,
 ვირი ხედ დაბმული,
 აჩუჭუნეს კაცსა.

უთხრეს: ჯორხედ რომ ჩონსა აცვია,
 სახელად ჭკუან მწეემსი ქაცვია,
 ვირი სომ ვირია.

უძევს აღვრი,

ორიუ ჭჩანს თვალით.

კატმან ქალთ უთხრა წადით: სამთავე

ერთად დანიშნეთ ჩსირნი საცნავე,

ქუდმიგან ჩაუარეთ,

თვალთ კელი მაუარეთ,

მე ამოვკრეუბუ.

ქალებმა უთხრეს, მსათა გვიწევა,

შენ სომ დაწეობა არ შეგიტევა,

თვალთ რად დაიუარავეთ,

სომ არ მოინარავეთ,

გვიცნობ ვერც ერთსა.

მან ცარიალი ქაღალდი კელთა

ქალთ მისცა უთხრა წილთა საერელთა,

ნიშნებზედ მოუსვით,

სანი გამოუშვთ,

მუნ ერთი წუთი.

რაც მაგ ქაღალდზედ დაიწერება,

თქუწნენით ის უფრო დაიჯერება,

ვის რა ეფერების,

მაშინ ეწერების,

აქ მოიტანეთ.

მე წავიკითხავ თქვენს გაიგონეთ,

გინდ დაწოუნეთ გინდ მაიწონეთ,

კმა ვერ ამოიღეს,

ქალაღდი წაიღეს,

სამთავ ქალებმან,

თავიანთ ნიშნებს შედა მოუსვენს,

ცოტა რამ ხანი მათ გამოუძვეს,

ქალაღდსედ დახანდა,

ბეჭდისებრ დახანდა,

მათი ნიშნები.

კაცს მოუტანეს წერილი ქალთა,

კაცმან გაშალა თავისი კალთა,

უთსრა დაღვეითო,

ეური უგდევითო,

აიღო კელთა.

ცარიელს ქალაღდს თქვენს კელი ნაჭერს,

შედ ეტეობიან თქვენც შედავთ ნაწერს.

უგდევით ეური,

არ გამართებსო შური,
ერთმანერთასა.

ვისიც წილად ძევს, მუნ კოჭბით ფერი,
მან ქმარი ეძებოს თავის საფერი,
თუ ვერ იპოვნოს,
მან სული იცხოვნოს,
ქნას მოლოზნობა.

ვისიც წილად ძევს: ტარ კვრისთავი,
იმისი იეოს ტან ვირის თავი,
ასე ამბობს მწერი,
მას შეუსდეს მწერი,
ოდეს ზედ შესჯდეს.

ვისიც წილად ძევს ძაფი და ნემსი,
იმისი იეოს ქაცვა მწექსი,
უწოდოს აქ მასა,
ნუ გასტყვს აღთქმასა,
რაც ღმერთს აღუთქვა,
ნახეს ცოლქმრობის ბედი და წერა,
საფერს საფერი როგორ აფერა,
მათ შუა მხვალა.

არ ჰქვანდათ მავალი,
თუთ ხვდენ ერთმანერთს.

(განგრძელება შემდგომ ნუმერში.)

ანტ..... ადმი.

ტე ჭაბუგო, სიხარულით დღენი შენნი განატარე,
ამხიარულე, შექქე, იღსინე და შეიუგარე,
ერთსა წამსაც ნუ დაჰკარგავ—გაქუნდეს სასუ მოცინარე,
სიხარულით აწვე დასტები, მსიარულებს გუელი ვიდრე.—

ნუ გოცნია, სიჭაბუკე მარად იუოს განუერული,
უღმობელს დროს მიაქუს იგი, მასთან უოკელი სიხარული,
სიტბობებს სიტოცნდისა—არცლა გერჩების სიუჭარული;
ფრიად მსწრაფლად გვესტუმრების, ახ, სიბერე შექმუნებ-
ნილი.

ვით ვარდისა სიტურთენი მალე ჭსტკნების და განქ-
რების,
ანუ სიზმარს სამურსა, ხილვა ტკბილი გვეჩუნებოს,
ესრედ მსწრაფლ ჭრბი სიჭაბუკე! კვალნიც შენნი ვერა
ჭსნდების,
დაწვთ ვარდობა, ბაკეთ ღიმი საუკუნოდა გჰმოდების.—

ნეტარ მას ამა სოფელსა, ვინცა იგრძნო სიუჭარული,
ბედნიერება თვთ სუნთქვა, მის მიმართ აქუს შეწირული,
უმიროდა ვისც არა ჭსურს, არცა უწყის სიხარული,
ვისგანაცა გუელი უძგერს, ვისთვისაცა არს სუფლდგმული.—

მეგობრობასა სიცოცხლე, სიუწარულსა მიეც გული,
 ამთვან ჩუწნი ცხოვრება, არს ტურთვად აღუკვებული;
 წუწილი გაქმს? შით მიეკრდენ, მუისუე ჭყონ განქარებული,
 მოცტენ იმედი, ნუგეში, სიამოვნება ღიმილი!—

ას! მეც ვიყავ ბედნიერი, მეც მიუვარდა, მეც ვჭსტებე-
 ბოდი....
 ტუ დღეო, სიხარულისავ! ესრედ მსწრაფლად სად წახვედი?
 მშუწნიერო გახსოვს ოდეს, შუქით ღამეს მინათებდი;
 როს გუდავდი განშორებულს, ჩემს შორის სულს კერ
 ვჭწოებდი.—

თ. გრიგოლ ორბელიანი.

გ ლ ჯ ო რ ი.

ვითა არ გაქო ბუნება! ტყე, ველო მწუწანეთ მოსილო,
 ჭბიბინებ, ჭყავი მშუწნიერად, გარე მანტია მოსხმულო!
 ვინ იუოს გრძნობა მისდელი, არ აქოს შენი დიდება,
 შენი ქებისა აღწერა ნეტა ვის მოერიდება!

მეტა გასეღ ქართუწლი, შენი მშუწნების მკობელი,
 გულითა გიძღუნი საღამოსა, ვარ შენი შამშკობელი!
 კოჯრის ნიხო ნელიად დაიწვე ტურთვა შრიალი,
 ზი კახურის ღუნითა მიზურია სავსე ფიალი!

გამოდმა ფერდობს დელიანს, სად ბიბინებენ ხენია,
 შენსა ქართუწლსა ქართუწლიანს, ქართულად მომიღსენია,

ხარეკაც შენი შუქნება დიდს მწერალს აღუწერია,
 მოთაღსა, მწვანიდს, ჰვირინის-მწუადს სად სუფრას დაუ-
 შენია.

გუმსერ მიდამოს მშუქნიერს, გული დამიწეებს ძეგრასა,
 გულითა მხნარულითა დავიწეებ შენსე წერასა!
 მეტად კარგინარ გოჯორო, მეტად საქები ბუნება,
 ვჭტონებ არ იუოს ოცნება, ვჭტონებ არ იუოს ცთუნება!

მე აქ ვსივარ სად კიბიტკა თათრულ გვარად დგას
 ლაშასი,
 რა უეურებ მაგონდება, ძველი ქართული დარბაზი!
 შიგნით გრილი, ოჰ! აქ ძიდი, გული, ყელი, გაღელიდი,
 ბახუსსა საღამს მივართმევ ვით ერთგული მისი შული!

აი! აქა მოვილხინეთ ორთ მეგობართ შესს მიდამოს,
 ყველამ ასე განხაროს, ვინცა ჩუქნებურ ზური ჭამოს!
 სადღეგრძელა საეკრდისა უსვენებელივ გამოსცადოს,
 მერე შესსა ბუჩქნარებში ირბინოს და იტანტალოს!

ბავრ გაღმით სასახლები, გარეშემო ჭალაკები,
 ზოგტან ველნი, ზოგტან ბუჩქნი, ზოგტან თეთრი ზაღა-
 ტკები.
 აქ უფრინველნი ყოველს მხრითა, ხმა მადღათა ჭიკჭიკობენ;
 მარამ ვინ ჭსცნას, ვინ შეიტყოს საბრალონი რას ანბო-
 ბენ...

აჰა ნიკო! გამოეცალე შენთანა ვარ აღავერდი,
 თუ გიუჭარდე ახლო მოჯექ დამიშვენე მძაო მხარი, —
 ამა წუთის სიცოცხლეში ბევრი ვნახე დღენი მწარი,
 ასე არადეს ვეოჟიღვარ ბედისგან მე დამტკბარი!

აგერ ხომ ჰხედავ იმ სასახლესა,
 მასთან ლელესა, ბუნქანარსა, ტყესა!
 მუნ ჰსუფიქვს შმაო, ქართულთა ბედი,
 აგერ იქ არის ჩუქნი იმედი!

გუგუერტ საშუაღ კოჯორისა კრების—
 მას დიდებულსა—მესა ქართლოსის,
 მისის იმედით ურვა განჰქების—
 ოსურა და სმუნვა შეგვიმცირდების!

იმედი მისი სულსა აღხინებს,
 აგრე განეგრძოს აურაცხელი!
 დანაგრულს გულსა მსწრაფელ მოაღხინებს,
 მისი გვიპურია მარჯუწნა კელი!

დრო გვაქვს სეტარი, დრო გვაქვს საღხინო,
 გულო შენც დრო გვაქვს, რომ მოიღხინო!
 აი აქა ჰსუგერტ დიდებულს მესა,
 თუ არ იმიერ აწ ამიერსა!..

აგერ დასავლეთისაკენ რაღაც მოსჩანს ტინიკლდისა
 დანგრეული, კანტონებ იუოს იგი ციხე ქართლდისა!
 მოგსმენიათ მისი ყველა, ვითა კარგის ვაყვანისა,
 ხუთუ იუოს აღგებული მეფობის დროს თამარისა?

აგერ შირდაშირ ტბა მოსჩანს, დაზღაპებს მისიანს
 დღეშია,
 გაბშემო ვრცელი მინდორი, ცხუარი ჰსძოვს გორა
 შთაშია!
 მოსჩანს შორადგან მტკვარიცა, გრესით-გლავკნითა მა-
 ვალობს,
 ორთა ჭალისა ხარსები ზედ ვითა მუსი დაჭკალობს!

აქაქა ქსნანს სოფლები, ჯღვისჩენი ამაყობენ,
ფრიალებენ, შრიანლებენ, ქანობენ და თამაშობენ!
ერთმანეთსა შეჭხარან. ვით მიჯნურნი შეამკობენ,
ხაერშითგან სიბერემდისთნ აი, როგორ მეგობრობენ!

ბჭა ნიკო! თუთრი ვარდი, რა მშკენივრად ვარდაშლილა,
ნეტამც იყო გარიყრაფი, ნეტამც იყო ეხლა დილა!
ემნით ბუღბუღი დაჭყეფლა, თვისს მანია კნითა,
ჩუტნ მას გრძნობითა ვუმხურდით ყური ტკბებოდა
სმენითა,

ბურეხავ! მშუტნიერი ხარ ტურფაჲ შენი შეკნება,
ნეტა ვით შეჭქმენ ყოვლისა, შენ ასე აღმოცენება!
უთუოდ უხილაკობა, სუცითგან მაღლი გვენია,
რომ ეველა ასე მშუტნიერად შენ ქუტუნად გაგინენა!!

დიმ. ბერიევი,

1861 წელს.

•••

აჭ! სულო, სულო, როგორ გეჩუტნო,
რომ შენს თვალებსა მე მოკვწონო!
მშუტნიერთ ღმერთავ, რით მოგაღწინო,
რომ ერთხელ მანს მე შემომცინო!

თმას რას უეურებ ჭაღარა შერთუღს,
ღროს მამხედო მე შენსა ერთგუღს,
გინდა მიბრძანო შენგან შორს ყოფა,
ლღონდ გახსოვდე მე ის მეყოფა!

გიმსკრ ვაჟბით გარე-მოცუდი,
შენ შემოგბღავის სწყელი სული,
ნუთუ არ იყო შემბრალეუელი
და არ მიბოძო სპეტაკი კელი?

როდესა ცრემლით ზედ დაჟეკონო
და ბედი ჩემი მხლოდ მუნ კვბოვო,
სრულის გრძნობითა შენ გიგალობდე
შენ შემოგტრფოდე შენთან ესრობდე!

როს შემეკმნები შენ საფიტარი,
მაშინ გიმსხუწრბლო გულის ფიტარი,
ზედ წაწერე დამშვდდი გულო
ანძიერიდგან ჩემო ერთგულო!!

დ. ბერივეი.

1861 წელს.

ჩემს ციცას.

(ემაწულური მოგონება.)

ციცამ იცის, თავეს შეიპურობს
უფროთხილდებს ჯერგი კრძალვით,
ფროთხილობს, ფსინლობს, იმ წუთს ცდი-
ლობს
მოისპაროს სსუათა ძალვით.

მაგრამ შემდგომს საბრალოს მას
 ჭამის ნდომის კლანჭს მოაგლებს,
 თავის მსხუჭრზლსა მისცემს ტანჯვას
 და თან თქალებს აბრიალებს!....

აბრიალებს ცუცსლებრ თვალებს,
 უღმობელი ვით მტარზალი,
 სურს არ ავნოს, მაგრამ ავნებს,
 მსხვერზლი კია ვითა მთურალი.

ხან გაუშვებს თავის უფლად,
 ფიქრობს თავგი მორჩა რომე,
 ხან შეიპერობს, ჭამოს უმაღ
 სურს, ვერც რჩება მას როგორმე,
 მაგრამ მსხვერზლი შავსა ბედსა
 სად წაუვა, ვით მორჩება,

ემლეოდეს თუნდ იმედსა
 მაინც მისვან ჩაინთქება!...

მე ვარ მსხუჭრზლი მისებრ შენი,
 უღმობელი ჩემო ციცაჳ,
 შენგნით ტანჯუა, ესდენ სენი
 მაენია ღმერთსა ვფიცავ!....

სან მისებრივ მიფრთხილდები,
 ვსედავ, მეტად მისაზრიან,
 და სან მტანჯავ, ტანჯუთ ვაჭედები,
 სული, გული ჩემგან რბიან.
 მაგრამ მაინც ჩავინთქები,
 ვიცი, შენგნით ჩემო ციცავ,
 შენგნით მეჭდარი შევიქნები,
 სწორეთ მეჭდარი ღმერთსა ვფიცავ!...

ი. კერესელიძე.

1861 წელს. სექტემბრის 11-სა.

კახურს ღვნოს.

(უძღუნი დიმიტრი ონიკოვს.)

ბაქებ, გადიდებ კახურს ღვნო,
 ჩემო სუკეშო სუფრის საღვინო,
 შენგან ვიკვები არ ვარ მშოერი,
 ვაერსა მიკარგამ ვარ ბუდნიერი.
 ვარ დაგვიწევს ჩუბს სიცოცხლეში
 წინათა ოქრო რამ მომცეს შენში.

აი, თამადავ ჭიქა დავტაღე.

და დალიე მომეცი მადე.

გაშვიკები შეენებით სრულა,
 ბახუსისაგან ხალხში განთქმულა;
 მიუჭანს მე შენი ქაფით დუღილი,
 ჟამსა რომ ვამსებ შენი მონილი.

აი თამადავ, ჟამინდ დავცაღე,
 აბა დალიე მომეტი მაღე!

ოხ! რა გარჯინარ შენ გემოვნებით,
 ღამისის იერში და ძლიერებით;
 ვინც გნახოს გემოთ, გითხრას შენ ქება,
 მასთან აღვითქმას თვისი მანება.

აი თამადავ კულან დავცაღე,
 აბა დალიე მომეტი მაღე.

სუფრის საშუქნად შენ მოგოტანენ,
 დიდის ზატვიით მასედა დავცაღემენ;
 მასინ მრავალნი იწყებენ სმასა,
 ტებილსა უბნობას, ხსუბსა, ბასას.

აი თამადავ ყანწინდ დავცაღე,
 აბა დალიე მომეტი მაღე!

ოღეს უბრწყინამ კაცსა თავშია,
 მარტოკა იყოს, თუნდა ხსნდშია;
 მღერა, თამაში, ღონე, მარდობა,
 მასინ ყოველი მოაგონდება.

ანარბეუშაცა აი, დავცაღე,
 აბა დალიე მომეტი მაღე.

შენის ძალითა ბრძენსა ავიქრებ,
 მიჯნურს თვალთ წინა წამოუყენებ,
 წოგსა ატირებ, უსმოს ამღერებ,
 მხდალსა წინ წასვლას გაბუღინებ.
 მთა გასწორდება, ხდებაცა დაშრება,
 ნამდჯლო, ძალი არ გაგოქრება.

აი, თამადავ უბიჭო დავცადე,
დალიე, ხქარა, სუ დამუცადე!

თ. გიორგი ორბელიანი.

(ნეკრანსოვით)

ნ. დ. ვიფიანს.

როდეს შექმნიეს გჳაღად ბრძოლის ხმა,
ყოველს ახალს მსხუჭრზღსეუდ ბრძოლის ღელვისა,
მე არ მებრალვის არც ცოლი, არც ძმა,
არცა სიკუდილი თუთონ გმირისა,
არც მეგობარი მის მახლობელი...
გლახ ინუგეშებს მალე ცოლიცა;
ძმაც დაივიწყებს მეგობარიცა,
ძათთუხ გაჭკრება, ვითა სინამარი;
ძაგრამ არს სადმე გლახ ერთი სული—
ვის კუბამდინ სწულამს გმირის სიკუდილი!
ამა სოფლისა ამოებაში,
და სიცულეუტის წარმოებაში
ერთი შექნიშნე. მუხთანთ გაცო შორის,
წმინდანი ცრემლანი მტირაღლის თუაღის—
ის ცრემლი არის დამწუართ დედათა!
არ უნელდება მათ ზღა ცსელი—
იგი დარჩება მუდამ მათ მწუნელი!
გერ ანუგეშენ ვერას ფრით შულთა,
სისხლის ღმირის ველსეუდ დასოცილებთა,

გათ ვერ შეისწავს აღუა თეს შტოთა,
ქარი შხადისგან დახტურეულებოა!

ან. იურცელაძე.

1861 წელს. სექტემბრის 10 დღეს. ქ. ტყეფისი.

ჴ მ უ ნ უ ა.

(დადგე მადანსკით.)

მკლამი ბნელს კაბისეტს,
დიდს-ხანს ვარ იეჭრით მოცუღი,
გით გაცნაურა ამ სოფელსა
ხად არვის აქეს სიბრძეუღა!

ან. იურცელაძე.

1861 წელს ნოემბრის 6 დღეს ს. შეროი.

ლექსი თესლის თესვაზედ.

(ღერმანტოვით.)

მე გუარაუ თესლო ნოტიოს მიწით,
და განისვენე მას ქუჩშე მილით.
ბნელსა საფლავში ჩაწექ მარცებალო,
გამოესაღმე მსესა საწეალო.

ღია, კვრობის შემოხული ზატრები უფრო შეიძლება დასწავლან, რადგან ყოველს სახლში მახლობლობა ქაინდით, მაგრამ ისინიც ამის მეტს არან სრუნივდენენ, ქართულ-ლები გაეფრანკებინათ.

გინიცობა, თუ ჩუწნს მამაშაშით კვრობილებთან მე-სობლობა ექნებოდათ, მაშინ შეიძლება ეუწლას დაწმუქება, რომ ქართულ-ლები ავდენის ძვირფასის ნიჭიერებით სავსენი არიან: დიდი განათლება იქნებოდა ჩუწნს ქუწყანაში, მაგრამ ვინ აღუდგება წინა გარემობას? — სამხელს კემშისავით გაწოლილი ოსმალის სახელმწიფო ჩუწნსა და კვრობის შუა; ის ძანატისმით გარეტეული ოსმალის კრი, ჩუწნებსღა მოაგონდებოდა კვრობია, რომელსაც კუწოდენენ ოთხსვე კუთხივ, სმარს-ოსმალ-ები და სრულიად დასთქმის უშირებდენენ, აქ ამისი დაწერა დის ადვია და წასაკითხვად უფრო ადვილი, მაგრამ თუ სრულიად გონებაში წარმოადგენთ იმ ანბანს, წარ დასაცემი სამხელება ყოფილა საქართულ-ღია!

მართლად, სამა სიუქარულის ძლამ დაიცო ქართულ-ლები: ქრისტიანობის შეურეკველმა მოსაობამ, მამულის თვ გადადებულმა სიუქარულმა და განამაგებულმა ქართულ-ლების ჩამომავალთ სახელმა, თორემ თუ ამ სამისა ძლიერის სურვილით მზიდულნი არ ყოფილიყვნენ იგინი, ქართულ-ლების სახელი აღარ იქნებოდა დღესა. მხოლოდ ეს სამი თქმა ცოტაა, სრულიად დაგანახოთ საქმე, ამის-თვ ვისაც რა გაუგონია, იმათ უნდა გვიანობს, რადგანაც მოახრეთ ვალი ეს არის, რომ მამულან ანბანი მოაკითხონ, სამეტხვად უწინდელის დროდს, მაშინ წამკითხველმა თვთ იცის, უნდა დაიკურებს, უნდა არა და თუ უნდა ბერესაც გაიღანძლებს: სიტყუეს ბავი არა აქუს

სო. ასე თქმულა, მაგრამ მე კიდეც იქა ვარ, იმ ჩუქსს მოხუცებულების ანუბში; უნდა ის ჩუქსნი მოხუცებულები ტყნახათ, ძუძულის ანუბის: მოახბენი, თორემ ესლასოულ სხუბა გვარად გვეჩუქსება მაშინდელი დრო, გაღლებული ხასათისგამო.

ბევრმა იცის მარბდის ომი შაბასის დროსა, სდაც ამ ოცდაათის წელწადის წინათ, ისრის რკინას, კიდეც ზოულობდნენ მანდარში. იმ სჰახელს ბრძოლასში, ცხრა ძმა სურსეულიძეები, მამულის გულისათს, რომ დახობნენ სჰახელებისგან; კიდეც ამისთანა მაგალითები რამდენია საქართველოში, უნდა განუმდნენ, არა თქანრა იმაზე? თავადი ჰაბუნს ორბელასნის და თავადი ომან სურსეულიძის (მღვანა) ისტორია მანც წაიკითხას, ვისაც არ წაუკითხავს, ჩუბინოვის დაბეჭდილი?—თუმცა მცირედ მცირედით გამოუკანლია მაშინდელი საქმე, მაგრამ წამკითხველი მანც დაინახავს მეივეს ირავლის და ამის თანა მედროეთა ქართველებსა.

ათასის წლის ამაბვი რამ წაუტყვითხს ესლას, დაწვრილებითი საქართველოსი, ურიგო იქნებოდა?—ძუძულის ანბის საქმე ასეა.—თუ ისტორიისათს გამოსადეგია, ისტორიისათს გამოიყენებენ, თუ არა და, სკვირში შეინახება, მაგრამ წასვითხათ მანც სსაიმოვნო იქნება როგორც ძუძული ანბავი.

ამდენი მოგზაურნი რომ დადიან შთელს ქუქსანასკედ ანუბის შესატყობათ,—ჯავს კარგი ეოთვილა. მამ უსამართლო განკიცნება რაღათ უნდა, რომლითაც ორის განსხვებულის დიდის ღირსებით სოულია ეს ჩუქსნი ქუქსანა?—ზირველი ბუნების ნიკებულებით და მეორე ძუძულის ანუბით გატყნილი. საქართველოს ბუნების ნიკებულება არ დაივარება, მაგრამ სხუბა და სხუბას ანბა-

ეს რაღა უყოთ, თუ დავიკარგა, კარგი იქნება?—ყოველი
 ამ გვარი ახლები, რაც ჩემგნით დაწერილად, ჭკმძნობილად
 არ იყოს თავის სიყვარული ჩემი. თუნიერ ამისა, რაც
 ჩუქნი მოხუცებულებიდან გამოგონია ანუ მინახავს რამე
 იმათში, ჩუქნს შემამულეთ შულებთ დარხეთ წასკაიხხდა.
 ვინც წინაღმდეგის ენა, მანც წინაღმდეგი იქნება,
 თუნდა ფიანდასები გაუშალოთ; რაქნათ ეს სოფელი
 ასეა გაუტანელი. ჩუქნც გაუძლებთ როგორც იქნება.

უძუქნეს სჯართუქნლან ამაბეს აღარან ვიტყვი,
 ვითარი იყენს ქართუქნლები; ყოველი ესე თქმული ვერ
 შეფის თეიმურაზის დრონდელი ახბავა და მასუკან მე-
 ფის ირავლისა, რომელიც იმისთანა დასადუში დრო
 არან დროს არ მოსულია ჩუქნს ქუქნასანს, მაგრამ მამინ-
 დელი მამულის შულები, მარადის გულგაუტყუელნი და
 გაჭირებაში უფრო მხსენი; უფრო ძლიერნი შეიქმნენ იმ
 საშინელებაში!

გამიგონია შეფის ირავლის დროს რაღაც უწე-
 სოება მოქედინათ ზოგიერთს შერთ სჯართუქნლოში
 და შეფეს არაფრათ შეეღოს, რომელსაც ჭკონებენ ამი-
 სათეს. ვსთქვათ: გიებსა ემართლებიანო, მაგრამ წარმო-
 იდგინეთ განათლებული საკლემწიფოები? მკოლეის ისტო-
 რია ახობს, (*) რა ახბავი ყოფილად ახგლიაში?—ანუ
 კიდევ სხვა საკლემწიფოში? და კვლად შირველ ნაშალი-
 ონმა, ლერცოდი ანგენსეი, რომ მოაშობობინა, სამართა-
 ლი იყო? იტყვან: ბმის ზოლეტიკა ითხოვდა. შეფის
 ირავლის ზოლეტიკაც ის იყო; მიუტყუებდა კერძობით
 დანაშაულს, როგორი თავგადადებულნი იყვნენ მამულის-
 თვს და ან როგორ ემსახურებოდნენ შეფეს ისინი.—

(*) კაროლის იაკობის მეორეს დროს.

უკანასკნელს წვეთს სისხლამდინ თავის. მოელი სახლის
 შულებითურთ. ყოველი საქმე დროს მისედვით არის გა-
 რემოებისაგამრ. მეფე ირაკლიმ, ერთი დიდი გუბარა და-
 მდაბდა; თქუნის დევგრძელობით, სეტავი არც ისინი
 დაქმდაბლებინა.

დახინსული მეფე თეიმურაზ ფშავის სიმაგრეებში თავის
 ხანით, რადგან გარდამეტყულები შიშინობა ყოფი-
 და საქართველოში შემოსეულს აჯარებელს მტრებისა-
 გან. მათი ასეთი ვაჟა და მართაზ ხუნსს ქუტყასანს, რომ
 ერთიანთ თემები სიმაგრეებში დახინსულან და ყოველს
 ქართველს თოფსე სძისებია. იშვითათ ვაგიდოდა დღე
 რომ უნამეტსავეს წლის ქართველთას, მტერთან ომი
 არ ჰქონიო, მხელად იქნებოდა, რომლისაგამო დახინ-
 მიდა მეფე თეიმურაზ ფშაველებში, შუდი წელიწადი, სა-
 დან მისდიოდა ქართველების, მეტი შექირებდა, გარე-
 შე მტრებისაგან და იმათი ყოველი ანაჟი. ამ დროე-
 ში ქართლ-სამხითი ოსმალთ დაიჭირეს, უფრო ამ მი-
 წყნით, რომ განსლამიებული მეფე ასე მეფეთ დასვეს
 ქართლ-სამხითი და იმისი შემწეობით დამოარჩილეს
 ეს ქუტყენები. გარდა ამისა, მეტის მეტად შეჭრილებული
 და ძაღდატანებული ვახეთი ოსმან ლეკისაგან, გაღმა-
 მხრის ვახეთი და ქინიუი დამოარჩილდა ლეკებს და მო-
 ხარვე შეიქმნენ.

ამ დასაღუმს ანაჟში თავის თავსე კელი აილეს ქარ-
 თველებმა და უკუღმართს ბედსა დამოარჩილებს უწირე-
 ბდნენ, ამ დროს ბატონიშული ირაკლი (შედიგმეფე) მე-
 ფის თეიმურაზის შუდი, თხოუმეტის წლისა იყო, რომ
 მელსაგან ფშავში დახინსულს ესმოდა ეს ანაჟი და დი-
 დათ სწუნდა. მოთმინებისაგან გამოსული, მკურცხლად
 გადმოვიდა ფშავის სიმაგრეებდაგან; ვახელები მომხმარა;

გახელებმა ლეკები გარეკეს გახუთდგან და მეფე თეიმურაზისეკ განახლეს შევეთ თელავში.

ზატარა ირაკლიმ, თელავში მშუდობა დაუტევა თავის მამას შევეს, თუთონ ამხედრდა ცხესსა ბუღაურსა, გამორჯილი ქართველები შემოუსხდნენ საუკეთესო ცხენთა და მოეტიუნენ მტრებსა, ქართველსაც იმისთანა გულგონი უნდოდათ, როგორც ზატარა ირაკლი.

დიდი ანტონი ქათალიკოსი იტყოდა თურმე. — «ქმი ირაკლი უნდა გენახათ აბირველიდგანვე, როგორ საკურთყელად გამოიხინა თავი! თუ არაკლი არ განხილიყო ქუჩისანსე, დაგარწმუნებთ საქართველო დაინთქმოდან ამტრებისაცან, მაგრამ ჩემმა უუსაყვარელსმა ძმამ (*) «ირაკლიმ, მტრები შეძრწუნა და მამული გამოიხინა, თავისის ძლიერის ქართველებით. აბა ვიღა უდგებოდა იმით წინ, დათანხმებულს ერთის ანტონის მექანეს ქართველსა და იმისთანა მოთავსეს ირაკლის?»

ხდედნენ მტერთა და მუსოს ავლებდნენ მართლად ძალიან. ასე შეაშინეს შემოსეული მტრები. რომ ირაკლისა და ქართველების მხალად სხელი, იმათი დამარცხება იყო, მაგრამ ძვირად უღირდით მამულის ღვაწლი, რომელთაც აღარც დღე ჰქონდათ მოსვენება და აღარც ღამე. ბევრველ ერთს დღეს, სამსა და ოთხს ომსა გადინდიდნენ და ღმერთიც ძლევას აძლევდა. ერთხელ, ერთს დღეს ხუთჯერ გაემარჯნებ მტრებსე და მეორე დღეს კიდევ გამარცხათ მტერი. (*) (*)

(*) ხელთ ნათესავი იყო, მაგრამ მეტი ერთგულებისა და სიუწარულისაგამო, ძმას ეძახდა.

(*) (*) ეს ანბავი სიღნაღის ბოლოს აღაწინის ზირსე ყოფილა.

მეფე ირაკლი და მამისძეული იმისი ქართველები, შემოდის თამაშთ ვსთქუა, იყუნს მამულის შოწამენი.

მეფე ირაკლიმ სამოცდა სამი წელიწადი, მოუსყვანდა მოუარა ქუჩისას და მარადის ხმად სცემდა მტრისა, რომლისცა იმისი მამულის ომები, დიდნი და მცირენი რაქდენიჲ ათასია... სცა არც ერთს ომში არ დაჭრილს და არც ტყვიას გაუკნაწლავს, მამის რადესცა რომ შუა გულს ომებში იბრძოდა სოღმე, ყოველთვის მტრის ტყვიასი გასუჭული. ამისთხნა დაუკვრებელი მგაღლითები არც გაკანადა და არც იქნება, მგონია არას დროს.—

მეტი საუბრელებს რაღა იქნება ქუჩისასცე, სამისელის მტრებისგან მოსლუდელი საქართუჭლო, მანამ მეფე ირაკლი ცოცხალი იყო, ვერას ძლიერებით, ვერას სამუალობით, ვერ მოსტაცეს მცირედი ესე მამული, ერთობ ქართუჭლებს, რომელთაცა სარწმუნოებაცა მკუდრად დაიცუჭს, ქრისტიანობა და ამითი გააკვირვეს ვერძოა!

მეფის ირაკლის და იმისი ქართუჭლების ანბავი სადირმასთან, როგორ გამოიხინეს თავი ინდოეთში, მართლად გასასტერებელია!

ვთხოვთ თავის შეწყენათ არ მიიღოთ, მინდა ქართუჭლების ანბავი რამ მოგითხრათ ინდოეთას ბრძოლისა. ერთხელ, ერთს ინდოელების დასში დაერისეს ქართუჭლები, ის დასი რო განახნიეს, ამ დროს ერთი კარგი ინდოეთელი მსედარი დაიჭირეს ქართუჭლებმა, რომელიცა ძლიერად იბრძოდა. იმისი მდიდარი საჭურველი აძარცვეს და გაშეოთებულებმა იმისი მოკვლაც მოინდომეს, სჯდ იყო და სჯდ არა, მატარა ირაკლი მოუარდა მასლით:

—ეც ინდოეთელი მსედარი არ მოკვლათ, თორემ დიდად შეწყინებაო.

ამ სიტყვით დამუდებულთა, ხმლები ქართველს მიაქციეს. ირაკლიმ ის ამარცხილი სასურველი გამოართო ქართველებს ამ სიტყვით:

— ქართველებო! როგორ გეკადრებთ მამულის ტყვეს მოკვლა, როგორც ავსაკისა, რომელიცა იბრძოდა თავის მამულისათვის. ეს იარაღი ამას ეკუთვნის და ამასვე უნდა მიესცეთ.

მისცა სასურველი და თან სანიმულო სიტყუა უთხრა.

— ინდოელო! დიდთ მამონს შენი მამულის ერთგულება; როგორც აქამდისინ იბრძოდა მამულისათვის ერთგულად; როგორც აქამდისინ იბრძოდა მამულისათვის, ისევე ისე ემსახურე თავგადადებით, რომ შენმა მამულის შულებმა დანახან, სწორეთ მამულის შული ეოფილხარ შენ. აჰა ეს შენი იარაღი შენივე იუოს და შენი მამულის ერთგულება, ისევე შენთვის მოგვიცია ქართველებსა. მშდობით ინდოეთელო მსედრო.» ინდოეთელი მსედარი დიდი მადლობელი, გაკურვებული წავიდა.

ქართველებმა, ასე მოაწონეს თავი ნადირშას, რომ შეას რამში, ცხენიდან გადმოხტა, ირაკლი მიიყვანა თავის თან, თავის წულიდან ხმალი აიხსნა და ირაკლის შემოართვა ამ სიტყვით:

— შენ და შენმა ქართველებმა ასე მამაწონეთ თავი, რომ ამ დიდს რამშივე, მადლობა მინდა გითხროთ. ეს ხმალი თქვენს იუოს ჩემს სახსოვრად, რომელთანაც თქვენს შული შულები მოვიდოდნენ და ამ ხმალს ერთგოდნენ: ნადირშა განკურვებული იუო, იმ ქართველებსე, რომელნიცა ნადირშას წინ, ნადირშას მხრებსედ იმარჯულებდნენო გამოჩენით.

ბევრველ განამ ხოლმე იმ ხმალს, ჩუქნთა წინართა მოსვლათ.

დახს ბეგრი ახბავია შევის ირავლის და იმისი ქართუძლებოს, სულ გასაშტურებული ახბავი, მაგრამ ვინ გუძტუჯვ სრულად, ვინლა მოგვითულის?—მოლოდ აქ და იქ რაც გაგვიგონია, საწმუნო მთქმულებისკან, იმას ვიტყვო, რომ მაშინდელი ჩუძნი კრნი დავინახოთ, როგორ იყენენ და ან რა ვიცით, აქნება ისტორიისათვისც გამოდგეს როგორმე.—

გახეთის შევის დახლოვებით, ნადირშამ ქართლ-სომხეთიდგან, ოსმალა და ქართლის შევე გაიუქნა, ამის მიგვისისგამო, ქართლ-სომხითი გახეთის შევე თეიმურაზს მისცა, და გახეთის შეფობა დაუმტკიცა ირავლი მეორეს, მაგრამ ორთ გახეთქილი საქართუძლო მათ-ოსმალ-ლეკებს მიუდგა და სომხით, გახეთ, სპარსელებს. ორთ გაყოფილი ესე ქართუძლები, ერთმანეთს კობმადნენ, ორთ თვიანთის შემწყობით და აჭარტუბდნენ ერთმანეთის, ქართლელებს უნდოდათ თვიანთი ძუძლი შევე, ანუ იმისი შემკვდრე. გახელებს უნდოდათ შეერთება საქართუძლასი და ერთობის განძლიერება. გარდა ომობისა, იყო მიგსავნ-მოგსავნა მოციქულებისა და დაუღაღვი ცდა, ბოლოს ერთობის სარკებლობას დამორჩილდნენ ქართუძლები, თუმცა ხან გამოშეებით, მხელად, მაგრამ მანინ ერთობა მოხდა და გაერთდა სრულიად საქართუძლო ერთ სამეფოთ. სდაც სადღესასწაულა გმუბი დიდი იყო, ყოველს მხარეს ერთობისა, მაგრამ მძუნვარე ნადირშას გულსა რა გაძღობდა?—

მთელი ჩუძნი ქუძყანს თვითან დაიპერა, ზოგიერთს ადგელს თვისი ხანები დსნა, თვის ჯარები დაიქენა და მომატებული სამსახურიც დასდო. თუმცა საქართუძლას შეფობის სახელი შეფობისა იყო, მაგრამ საქმე, სულ ნადირშას კუთონდა, იმას დაშენებულს სპარსელებს

რომელსაც სწავლენ, როგორც უნდადით ისე. ამასვე მეფე თეიმურაზს სწუხდა დიდათ, ამ სიმღანაღვსა მეფე ირავლი მთამინებით თავილობდა და ქართველებსაცო გულის ძლიერსა ჯავრსა გულში ივლავდნენ რას უოფით, ეჭვლანი ღრთს ეძებდნენ მაგიერი გადაქნადათ სპარსულუბისათჳს.

ამ ანბანში კარგახანი გამოვიდა, ამ ღრთს ნადირშაჲსამისის ათასის სპარსით, გამოჩენილას და გამოცდილის ჯარით თურისში დაჯტა. აქ არ ვიტი რა თეიერი მოუვიდა, რომ დიდათ სასტოვი ხარკი შეაწერა საქართველთს, (არბაბი) რომელთაც მეტის-მეტათ დაუმძიმდათ და სრულებით თავის ამელი გარდაიწვეიტეს: ეს სსჴა არა არის რა ამის მეტი, რომ ნადირშა გადასახლებას კვიპირებს უთუთათო სპარსეთში და ჩუბნს მაგიერთ სპარსელების დასახლებასა საქართველოში. ეკვლანი ამას ანობდნენ.

თუო დრტხვა და ვაება საქართველოში, სარდავანი დედაკაცი დასახლობით დადიოდნენ თესშიშუკლას, თმა წყითა ეკვლესიებში და ძუძუებს მოათრევენ დედამარსულ და სიმძობლას საქართველოს გამოეთხებოდნენ საუგუნოდ.

მეფე თეიმურაზ დაღარბულია, ხანდისხან თავის მსლენლებს ჰკითხავდა: რა კქნათ, როგორ მოვაჯავროთ, რომ ნადირშაჲს მიკინვარე გულა დავამსჯლოთ?—ეძებდნენ საშავლობას და კერ ეზოენათ. თუო ქართველთა გულთ გაჯავრებულთა, რა უნდა კქნათ მძღავრის წინაშე, რომელსაც აკვლებულ სლვასეთთა დიდი ჯარი თურისში ჰქვანდა დაეენებული და საქართველოს წალკვასა მოკლოდნენ ნადირშაისაცან, მაგრამ ზეტონ ირავლი მეფე კახეთას; საშინელებსა უფრო განიერა, უფრო ძლიერა; თუო დამსჯებით, ზუჩქარად და იმის სინიკლას სსლეს.

უნდა შეხედავდეს, იტყვას: შენ ცოცხალ იყავ, თორემ საქართველოს ან ემიგრანტ მტრისაგანა.

რად გუგურობდით, ბოლოს დროს თათბირი მოხდა შეგვიძინა და საქართველოს შირგულის გარეის, სადაც გადაწყდა: დესპანები გაუგზავნათ ნადირშასა, ეგებ გვაშტოთ აქედნი მკურნალი სარკიო. აქამდისინ დახუშუბული შეიქცა ირავლი, აქ კმა მომადლოთ წარმოსთქვა ასე.

ამჟამო გელმწიფეო შეიქცა მამე. ნადირშას გარდათ ავიცნობ; რასაც თქვენს ბძანებთ და ეს შატრიცემუღნი აცემი, დიან გატეა, მაგრამ ნადირშას რაც უნდა ესთხოვოთ ესე, არცა ერთსა ჩუქნსა თხოვსა არ შეიქცაძარებს და უფრო გავიადდება ის გამძღავრებული აემანი, ნამეტნავთ იმ დიდობნის ვარების მძანებელი. ან რათ უნდა ესთხოვოთ, რომელსაცა ჩუქნი მკლავის ძაღლ უნახავს და ჩუქნი შურუგველი გაგვადება. ამის ამქმდე როგორ უნდა დავიმტროთ თავი, იმას ვთხოვოთ რამ; შეუშიშარმა ქართველებმა, რამდენს ომების აცეცელმა გამღვლიდმა?—ეს როგორ გვეკადრება აუჯანო ქართველებსა. იქნება თქვენს ძაღვული დაკარგული იყოთ ინდაკოსა?—არა, ამას ნუ მათქმევინებთ თქვენსვე. ნუ დავიმტრობით სერე გული ჩუქნი მამა ამაჰებისა; კიდევ შეირტყით სიმსე და დანარჩენი ღმერთმან ისრუხოს, ხეო მქეო ქართველებო!»

ჭია, ჭია შატარა ირავლი! კვრობის წესზე ასი ქართველი რომ გვეოლიყო განათლებული, მაშინ თითო სხეულებსა იქნებოდნენ იგინი კვრობისაგან: აგერ საყურველი ქართველები ეკლას მავალითნი, შეფის ირავლის სიტყვას დამორჩილდნენ და საქმესაც შეუდგნენ მაშინვე, ისტორიით ვიცით, საქართველოს საღეს აქვარეს შეიქცაჰმა; სამავრებაში დანისისენ და თოთს თავ ტანთ გა-

მოსულნი მტერს დაუდგენენ პირში, როდისაც გადაწყდა საქართველოს თემის სიმაგრეებში შესვლა, მეფე ირაკლიმ წარმოსთქვა, თავის ქართველებში. (ვისაც უახსნია მეფის ირაკლის ღაპარაკები, ისე დამიწერია.) «უშიშარნო ქართველებო! ესაა არის თქვენნი გამოჩენის დღე: ნამეტანაჲდ იმ განსვენებულის ნადირის წინაშე, რომელსაცა ძებნენი გაქრობა უნდა და ჩვენს ნაცვლად სპარსელების დასახლება, ჩვენს მშობელს ქუჩქანაში სწორე მამულის შული მოითმენს განწირულს სიღარიბეს, მოითმენს ნოტიო ტარას, მოითმენს ცეცხლსა და ყოველსა სომეხებსა რასაცვი ვიტყვი, მაგრამ ჩვენს მამულზე ჩვენს ნაცვლად სპარსელების დასახლება, რომელმა უნდა მოითმინოს, თუ არ დაურდომილმა ქალახუნამ, ანუ გამოიდგელმა ანკარმა?—ქართველებო! თქვენ ის არა ხართ, რომ სპარსეთი გაიარეთ და ინდოეთში შეხვედით, ის მომთმენნი ქართველები შორის გზისა? რისთვის შეიწყნარეთ ის შრომა, მწუხარება, თუ არ თქენი მამულისათვის?—რისთვის კმისხურებოდით იმ ალელებულს ნადირშისა, ისე თავ დადებით, იმ დიდროს ინდოეთის ომებშია, რომელსაცა აკვირებდა თქვენნი შეუზოვარი მკლავის ძლიერება.—ჩემო ძმებო ქართველებო! იმ ინდოეთის ომებში იქ მეგობრობით რა აკურებდით ნადირშისა, აბა გმართებთ თქვენ, ადრე განძლიერებულის მეგობრის წინაშე და ახლა განძნებულის პირის-პირ მდგომთა ქართველებისა. აქ შინ აღაწავინ უნდა დავრჩეთ; დღაკაცებმაც იარაღი შემაირტყან და საერთო სისხლის ღვრა მოხდეს, სწორეთ ჩვენის მამულის სამსლვარზე და იქ გადაწყდეს ჩვენნი არსება ქართველებისა. მაშინ დაინახვს ის ნადირი, ჩვენნი მეგობრობა რა არის იმისათვის და ან მტრობა, ამისათვის სულარ დავიყოვნებთ და ჩქარა მივ-

მართათ ჩუქნსა საქმესა, რომ მცირედი ხანის გამოშვება დიდი სახსრებელია ჩუქნთურს.

ამ სიტყვს დასრულებასთან 'ყოველს მხარეს კაცები გაცხადებენ შეხედვას; ყოველი მხრის ქართველები აჭერენ და თუთავის დანიშნულს სიმაგრეებში შევიდნენ სულ ერთიან. კარგათ რომ დაიხილნენ და სიმაგრეები მკვდრად გამოგონეს, კვლ გამოძვალდი კაცნი, გამოვიდნენ დასდასობით და ყოველმა დასმა, თავთავისი დანიშნული იწრო ადგილები შეტკრეს, სადაცკი შემოსასულელი მკაფი ადგილები ეგულებოდათ. ამასთან ბევრმა საქართველოს ქალებმა იარაღი შემოიბრტყეს; ცხენთა ამხედრდნენ და აქ და იქ სიარული დაწყეს საქართველოში: ასე რომ ცუნახეკ, უფრო გამოიღებენ თავსა კაცებიო. შეეე ირავლიმ ბძანება გასცა და ჯარები გაუსია, სადაცკი სზარსულები და იმათი ხანები იყვნენ დაითხოვა საქართველოდგან.

როდისაც საქართველო ჩაიარეს სზარსულებმა, ამდნა სკერთო ამხედრება ხსეს; დიდათ შემსიებულიები ჩავიდნენ ნადირშასთან და ყოველი მოახსენეს ქართველებისა. ამ დროს შეეე ირავლი, სკუთარის ჯარით გავიდა სამხედვარსედ რომელნიც უცხოთ ეოფილეუკენ დაერთულნი, თუთონ, თუ იმათნი ცხენები. და შირველს ხანსა დაბარ.: ნადირშას მოახსენე, ვერ შატავისცემა და მსუყან: მხათ გახლავართ ქართველები მობძინდიაო. ამ ამხედრებულს ქართველებს რომ შეხედა ხანმა; მშენიერად ისე შეკურვილებს, დიდათ მოიწონა და მიხედა კითხა მორთესა, რადჯან ომში მორთვა საჭირო არ იყო. შეეე ირავლი გახუმდა და ქართველებმა უთხრეს.

— ქამდისინ ნადირშასი მეგობრობისათეს თავი არ დაგვიზოგია ქართველებს; იმის დიდებისათეს და იმის ამალლებისათეს, ინდოეთში ინდოელებსე, თუ სხუა შემ-

თხუჭვში, ახლა ჩუქნი მამულის ომი ჩუქნი თავკადადუბითი სიუჭარული მამულისა, უნდა დავანახოთ როგორი მამულის ქარწილია ჩუქნივს, რომელნიცა ამ საღვთისწავლას ტანისმოსით უნდა გამოვიდეთ გამარჯვებული, ან არა და ჩუქნი ღვრეასნი ავიკვლევბა, ჩუქნიან ერთათ ამოხტენენ საქართველოდგან და ერთიანად გაწყდეთ, დედაგანნი და კატეხიცი. ეს მოართვა ეს ახრია ხანო. ეს ხანი რო ჩავიდა, ამანაც ასე მოახსენა ქართველები სიტყვა.

განმჩნებული ხადირმა, დიდო განრიხიდა და ბძანება გასტა ვარების წასვლისა, სრულიად წასვლიდა საქართველოსი. ამ დროს მეფე თეიმურაზს ქართლის მხარე კვირა ვარებთათ, თუმცა მეფეს ირავლას კასეთას მხარე მტირა მაგრამ ეს უფრო მეწინავეო იცა თავის ვარით და შირველი ომი ამითი უნდა ვოვიდოყო, რომელნიცა ასე გუფლით იყენენ, რომ ამითი უნდა გადაწყვიტაიყო ხადირმას დმარტება ამითი შირველას ომით. უთქვამსთ: ეს მკეთის, ირავლას ვარი, მეტათ საუცხტოვოთ იყო გაწყობილიო და ვაკვანობისა ხომ რაღა მოგახსენოთ იმითიო. თუმცა დიდრონი ვარები გამოგახენა საქართველონიკად ხადირმამ, მაგრამ ამანთან თურმე დაქრა; ბოლოს დროს თავი აიღო და შეიდგომით თქვა.

— მართალია შინისხანებით გავსტახუნე ვარები საქართველონიკად, მაგრამ იმითი გაჯავრება არა სჯობის, ქართველები არ უნდა გაჯავროთ, თორემ საშინელნი შეიქნებიან; ეს იმითი თვსება არის. ამ სიტყვისთან კატეხი გამოუყენა და ვარები დაბრუნებინა, მასუკან ჰატეხე მუფლი ხანები გამოუგახენა და როგორც საქართველოს უფობდა, ისე მოურთიგნენ მეფებსა და შირქულან ქართველებს. ის მიხვარე ხადირი ასე შეაშინეს ქართველებს.

ბაშ, რომ კელი ხალხ საქართველოზე, და არა ქაიხდარა
თუნიერ მეჯობობანას, მაგრამ თანას ღვეპის, გელარ
გადურჩხეს და შეიქნა შუა საქართველოში, გარდა წერილი
ამებანას, ძლიერ ძლიერი ბძმოდანსა!

ამ საშინელებში გუვიდა გარეჯანია. ამასთან საღირშაის
შემდეგ, ამ თანას ღვეპს დაერთეს სძარსელები და
გაკუდარსებულა უსქნა დაუცხნომულად სდედნენ ცოტა
ქართველებსა!

ამაში წელიწადები წელიწადებს განეკვ, თუბი თუბს და
ღუბი ღუბს, მაგრამ მაინც არა ეშველარა საქართვე-
ლოს გარეშე მტრებისგან; არამცოთუ ეშველარა, ჟარსხად
და უარესად დაუწვეს ღვენა; მაგრამ ქართველების გული
გარე შეარყვის ვერას ღვენით და იმოყნის სისხლის დაღუ-
რით. ასე უსახნო, იმ ხელსახვით მღუღარე მტრებისა
მოხწყინდომ ქართველების ღვენა, მაგრამ ქართველები
მაინც ვერ დაღაღეს და ვერ შეაშინეს ვერაფრით. ამ
ამაგორა შიარს სძარსეთში ბევრი ცვლილება იყო მოხრე-
ბში; რომელნიცა სან შეუბიგდებოდნენ ქართველებსა და
სან ისევე ებრძოდნენ. ბოლოს დროს და ბოლოს უშინ
ეჯვარი ზღამაღდნენ აქმაღა მყოფი ირავლის, ამისათუ-
რთმ: რუსეთის მეჯობობანე კელი ხელი. დაბეჭდილი
წერილი დამტკიცებინა ამისე, გნციელომის ღვექსეოანში.

მყოფი ირავლიმ რუსეთსე კელი არ ხალი და განჯარე
ბუღმა იმსხც ქ. ტივილისა გაუოსნა სრულად და რა-
მელიმე საწილი საქართველოში, ზღამაღდნენ, ვერას იქმოდ-
მაგრამ დაჯარულმა მოღალატე მტრებმა დამართეს ეს
საქმე მყოფს ირავლის და საქართველოს.

ქართველებმა ეს ურთი ღმისთან ამ ამბარა ჩუქნს
ქვეყნის. მკორე წელიწადს კადვე წამოვიდა დიდარმის
გარეშე, მაგრამ ვერაფრში რომ მოვიდა, იქ მოღალატე

და ამითი გადაწყდა ეს იმისი შეორე ამხედრება. შეიქმნა ირავლიმის განჯის ციხე აილა რადგან განჯის ხანსა აბრ-
ელბენენ აღამამადხანის ამხედრებას საქართველოზე და
დაიმარხილა ისე, როგორც ამ ბერძენს შეეყენ ირავ-
ლის უნდოდა, მაგრამ მაინც ქ. ტფილისის წახდენის
სიმწარე არ მოეშო შეეყენ და ამიერ სოფლით გარდა-
ცვალა ქ. თელავში (1794-სა.)

გიორგი დაუდა შეიქმნა, შემკვრე შეეობისა და და-
პერა სრულიად საქართველო. ამის შეეობის დროები
განსხვავებული ამით იყო, რომ რუსეთს მისცა საქარ-
თქლო და რადენიმე ხანის გამოსვლისა თუთა გარდა-
ცვალა დასრულებული. ამ შეეომ საჭიროდ დაინახა რუ-
სეთისათვისიყენ საქართველო რადგან აუცილებული სა-
ჭიროება ითხოვდა საქართველოსი, რომლისგანაც დაწ-
ყინარდა სრულიად საქართველო და სულ სხვას ცხოვ-
რებაში გადმოვიდნენ ქართველები, რომელთაც დიდათ
ეუცხოებოდათ კვრავიული განსხვავებული ცხოვრება და
ამათი შემოღებები: დაუხვეველს ნუ დაჩქვო, თუ დაჩ-
ვევ ნუღარ გადაჩვევა ასეა ნათქვამი ჩქვნიში, და ამის-
თვს განმტყუნარნი არ არიან იგინი, მაგრამ მაქთენი
დრო აღარ გამოვიდარა, აუცილებელს საჭიროებას მიხე-
დნენ ქართველები და შეუდგნენ კვრავიის რუსეთის
ქვეას.

ესენი დაუტყვით აქა და ახლა რუსეთის დროები გადა-
მოვიტაროთ საქართველოში. გაიხსნა რუსეთის სასა-
მართლოები და შივა და შივა ჩქვნი ამონსეული კეთილ-
შობილება დასხეს ქართველები მსაჯულათა: რუსეთის
მოსამსახურეს ჩინოვნიკებთან, სადაც სვადნენ ეოველ
საკანს და სება ქთანდათ ახრები მიეცათ, რომელიც უფ-
როსი ერთს ქართველების ასრუბსე ემეარბოდაქენ.

მოვიდოდა ახრი რომ ქართულები თანახმანი არ შეიქნებოდნენ რუსეთის მოსამსახურეებთან, ამასუ გაიყი-
ფოდა ხმები და მაღალს ადგილს უნდა გატყავნილიყო
ორივე მხრის ახრები განსახილველად.

აქედან ქართულებს მსავულება კარგი გერა შესძი-
ნეს რა რადგან მეტად ტყულებოდა. გადაწყუტა სანამარ-
თოლებში, ამისთვის ეს საშუალობა მოიგონეს, რომ
ცდილობდნენ ერთმანერთის მორიგების მოხიერისას და
პასუხის მძლეველისას სანაცვი სანივარი განხედობდა რა-
მე. დიან ბუკრი მთარაკეს ერთმანერთში, ვისაც შეკანება
ქონდა და ვისაც არა, ბუკრი დარჩა გაუსწორებელი და
მკონია დაღი დაჩნდათ იმათ, დიდი დასაკლისა?

თვთ მე ვყოფილვარ, ვერ კეთაღშობილთ წინამძღო-
მელი და მასუგან სოკეტნივი ახლანჯელს ღუბურსკის (*)
პრავლენიამ: (1829) რადგანც პირუტყლს თანამდებობაში
შეკედი, მაშინვე ძეგლმა მოთანამდებებმა მიამიწვიეს თა-
ვისთან, რომელთაც გულის სისწორეელით მითხრეს.—
ჩუტნი მუტლი დრო აღარ არის და აღარ იქნება. ჩუტნი
მუტლი დრო დამარჩა და ახალი დიბანდა ჩუტნით, მამა-
სადამე მუტლი ჭეუე უნდა დაიკარგოს და ახალი დავიან-
ლოკოთ, ამისთვის ორი ახრი უნდა ვკქონდეს, ორი გა-
ნმარჩეა ჩუტნი. პირველი, ვინც მოთანამდებები, ვართ,
პირველით ამას უნდა კეტადნეთ, ვისაც დავა აქეთ ერთმა-
ნერთში, როგორმე მოვარაკოთ, ვისაც შესქმნა ექნება,
რომ სამწიხრო არა მოუხდესთარა იმათ და დასაღონარო
საქმე. ამას უნდა ვცდილობდეთ და ამას ვბეჯითობდეთ
ვექლანა.

იასუბ მამაცაშული გორის უყვდის სუღში, სუღით

(*) მამინ ისნოღნიტელნი ვქსუღინია.

რომ იყო, რამეთუნი ზიარნი მოარიგა ერთმანერთში წარ-
მოებულნი საქმე, ვინიცის რამდენი ხნისა? მკონია ოთხსა
საქმედისან მოსპო მშუდობის რჩევით, რომელსაცა ამი-
სათუხ მისცა, მაშინდელმა შთავარმართებელმა ნეიდგრადმა
ვიდლოდ: ანის ჯარი. იასუბ მამცამული არის მქსელი
განების განხილვი, თუთონაც მქსელი თუხების მექანე,
და ახლა ვიკითხოთ, რომელი სჯობია?—ეს სისტემამ მქს-
ელი განებისა, თუ არქედით (რიგით) გადაწყვეტილი
საქმე, მხოლოდ უიმედოს გამოძიებასეჲ დაფუძნებული,
რომელიცა ისიც ვინ იცის, იმ აშენებულს გამოძიებასეჲ,
როდის დასრულდება საქმე?—დაწყება აქვს და დასსრუ-
ლვიკი აღარ.

მეორე. ეს სომ ასე მოგასხუეთ, ახლა, ახლის განათ-
ლებისათუხ მეუბნენ ჩუხნი მქსელი ქართულლები.

გარკათ განხრევილი გვაქვს ახლანდელი სწავლა, ეს
სწავლა დიდათ საჭიროა ჩუხნი შულებისათუხ, უთათ
როგორც იყოს ვასწავლოთ და გაესარდოთ. არამითუ ამ
ჩუხნმა სიტუტამ ქართუ გაიაროს და დავიწყებული იყოს
არა, ეს ვუხნი სიტუტა ჩუხნი შულებისაგან დაუვიწყარი
უნდა იყოს. ახლანდელი სწავლა და კიდევ ახლანდელი
სწავლა, ამისმეტი სხუა არარა ჩუხნი შულებისათუხ; ის-
წავლან და ამით ვაბეღნიერებენ თავს უთათ დიდის
რუსეთითი.»

«ჩუხნი ჩუხნი დროები დავასრულეთ და ახლა მართალსა
გესაუ ვდგევართ. დღეს არის თუ სუალა, გარებს დავვი-
რეკეს: მოდით სდაც განსვენებულნი განისუხნებენო. წა-
ვალთ გულ განსვენებული, მაგრამ ამის მეტი ჯარი არა
გავუყუხნბარა, ვითუ ჩუხნმა შულებმა ეს ჩუხნი სიტუტა
არ დაიმარსან და ამ ჩუხნმა ძლიერმა სურვილმა ამით
ხიაროს?»

ბევრი მაგალითები მასსოვს, როგორ ცდილობდნენ ჩუქნა ძუძული კანსი და ბევრითობდნენ თავიანთ შუღვების განსდნს. თუ თათუელათ მოგვსევე მეტათ განტეღდება და თავისე შეწყენის ღანძრავი იქნება, მაგრამ ამის ნებაჲი მქონდეს ეს მცირედი ამბავი გიამბოთ.

ერთს დიღასეღ დიდი ავადარი იყო ჩემს გამსდელს (ღაღა) ცხენსე უჯექი, თათონ წინ მიმიძლოდა ღაღუში და სკოლაში მივეყანდი. გზასე სულ ამისთანაჲს მეუბნებოდა.

—ახლა აღარც ხმალია და აღარც თოფი, ახლა სწავლის დროა, ვინც ისწავლის კაციც ის შეიქნება. ამ ღანძრავში სკოლას დაუახლოვდით, ამ დროს ერთი ხნიანი ახნაურ შუღი მოსტონამდა ღაღუში და მხარესეღ ერთი ემაწული უჯდა, ჩუქნ რომ დაჯეიანდოვდა, გამარჯუქნბა უთხრა ჩემა მზღელმა, იმანაც: გაჯემარჯოსო. მასუკან კითხა. —ახლა მიგეყვს ეგ ემაწული?»

—ეს ერთი კურა სკოლაში მიგებარე იქ მიმეყვსო სსს-წავლეუელში.

—«რატომ ცხენით არ მიგეყვს?»

—«შე დალოცულო, ერთი ღარიბი ახნაურშულივარ სად მეეოლება ცხენი. აქიმდისის ერთს გამოჩენილს კაცს კემსახურებოდი, რომლისგანაც უველა მქონდა და კარგიც ვიყავ მამის. ახლა აღარც ის არის, აღარც მე მატქუნ რამე და აღარც მე კარგივარ უიმისოთ. კეს ზატარა ჩემი უმცროსი ძმის შუღი, ერთი წელიწადია ის გარდაიცვალა და ეს ობოლი დარჩა ჩემთან. რაღა გითხრა, ის ძუძული დრო სომ აღარ არის ვაჟკაცთ ქართუქნლების დრო რომელიც ექქის ადგილას დაჭირილი ვარ, თოფითა თუ ხმლით, მეთვის ირავლის წინაშე ჩემის მშობლის მამულის გულისათვის. ახლა სწავლის დროა და მეცნდიერებისა და

ჩემო ძმაო, სადაც ეს უმაწვლი მოვებარე და მოამყავს აქა-
ეგესა ახლანდელის დროს მისეფეთ კაცი გამოვიდეს რი-
განის და კარგა სასწავლი. ხსენა ამის მეტი სასწავლებელი
აღარ უნდა გუქონდეს ქართველებსა, თვნიერ სწავლისა.»

ჩუქნის ძუქლას თავადების ცდიოთ და იმათი შუა
მდგომელობით, მეც ზეტერბურღს მგზავნიდნენ ჰაყების
კორპუსი 1812-სა მაგრამ ამ წელს მამახემა აღარ დარსა
ამ წუთს სოფელში, რომლისათვისაც დამატდეს შინა სას-
ლის გარემოებისგამო და ამით მსახმდნენ მე. უბედუ-
რათ ქართველები. 1827-სა წელსა. კიდევ ჩუქნი ძუქ-
ლი ქართველები არ მომეშენენ თუთონ ისინი ეცადნენ
და ჩემა ორი ჰატარა ძმები გამაგზავნინენ ზეტერბურღს,
ერთი ღვარღის იუნკერის სკოლაში და მეორე ჰაყების
კორპუსში.

მათქემს და ესლაც ვიტყვი, რომ დიდმა და ჰატარამ
ძველმა ქართველებმა, ამასეღ მიაქციეს ყურადღება, რომ
ჩუქნი შულები კარგათ გაუსარღათ. ეს ცოტა არის, ეს
იმათი ახრი მართლად ძვრფისა საქმეა ჩუქნთვს, თუ
დავიანხამთ?—ამისათვის რომ ახლანდელი ჩუქნი საქარ-
თქლას სასოკადლობა მეტად აჭრელებულია, ხსიათათ
თუ ხხეობით. ყოველი თუთეულად რე ითქვას, ბევრი
მოვა და სარგებელიც არ დადგებარა, ამისთვის უშირეელე-
სთა სამთა ახრთა ვიტყვ, იმათ განმირასჩისა.

შირუქლი გამხხუქლნი ესენი არიან, რომელთაცა დი-
დათ უყუართ თავიანთი მამაშინანი, იმათი ყოფაცხროფრება
მაგრამ ახლანდელსა განათლებასაცა არა ჰკარგუქნ და გა-
ხუმორებულნი არიან მისგან. მეორენი არიან, თავიანთს
მამაშინისა აღარას იძიებენ და აღარც უნდათ იმათი აღ-
რათერი კარგი, მაგრამ ახლანდელი განათლება დიდათ
უყუართ და დაუცხრომელათ მისდევენ კიდევ.

შეიძლება კარგს მონადირეს ნადირობაში გუდის აკიდება არ უნდოდეს შურებ ნაწყობილი?—

და უკანასკნელად ვიტყვი შესამეთათეს; ამით უნდათ ბევრი კარგი, მაგრამ ის სურვილი გულშივე უქრებათ და ამისგან რაღასაც დავიწყებაში ჩავარდნილან იგინი,

ნაქმე დასასრულია უკანასკნელია ბოლოს წერტილი, სადაც ახრი გამოხსნება სრულად.

თ. ალექსანდრე ვახ. ძე ვ. თრბელიანი.

21-სა მაის 1861-სა წელსა.

კახეთში მოვსაურობა.

იგ. კერესელიძისგან.

ქართლას ცხოვრებაში ვსცნობთ ჩუქნ მეთერთმეტეს საუკუნეში ბატონის მეფობის დროს საქართველოში ერთს დიდებულს ვახას: რომლისათვისაც უზუქუბათ მეფეებს ჩინებული მამულები წინა მხარს და რომლისგნითაც წარმომდგარან ეს ვახსამენი.— ანსასის წარმოდგენას ყოველი კეთილგონიერი მიხუჯება. რომელმ მეფის დროს როგორც ამტკიცებენ ამათნი გუჯარანი, ანსასით მისულა ამათი წინაშარი, რომელსაც რქმევიას ზურაბ და რომელიცა რა შემოსულა და გადმოსახლებულა ამ წინა მხარს, შესულა ზედ სიმეთ ვახსამასნიში, შეურთავს ქალი ერთის ძმისა, ოთხ ძმათა შორის, რომელსაცა რქმევიას ვლიშა. ეს ვლიშა მოხსენებულა თუთან მოურავიანში თუშ კნიშნავს რომლისმე მკითხველს. იმ დროდგან მომდინარეობენ ეს გადმოსახლებულნი და ზედ სიმეთ შემოსულნი ანსასნი, რომელთაცაც თუშაც განმრავლდნენ და-

შესამღებელიც იყო იმათი გამრავლება, მაგრამ ბევრი იმათგან ამომწყდარა, ორი თუ სამიც მომეჩუდარა ვანსაძის კელით, როგორც მეშურეთაგან თა შეცილებით.— ამ ახანის ჩამომავალს თ. დიმიტრის თავისის შეცდინებით და მსხობით ისეთი სვარი გაუგებებია, თუ მდიდრეს კენსითგან სსუა მხრით მომატებულის მამულეობითგან, რომ მრთულს წინამხრის კასეთში ამის მსვავს კაცი მხელად ნახავს.— თუთან სვარი არის მდაბალს აღაგს რომელიცა შეიცავს ოთხმოცამდენ დღიურს მიწას.— თუ არ ცხენით, ამის გარს შემოვლება დიანს ადული არ არის ჩინებული ქუთაირის მარანი, რომელიცა აქამომდენ კიდევ არ არის სისრულეში მოქანალი და რომელსაცა უმატებს კვალად და ამშქნაიერებს.— არის სხელი კვროპიულად. სემო მხრევ ბაღურად ნაკეთებს და ხეხილებს.— როდე-საც მე ვნახე, მეუბნებოდნენ ახლო მახლოს მეოფია, სამოცი საპაღნე მოუვიდა და თავის დროსედ ოთხმოცოდ მოუაო. ეს უნდა მოვიხსენიოთ აქა, რომ აქაური საპაღნე არის თუნგი ახ ოთხმოცი. მერე რა ღუნო დგება მე ამას აქ კვროპისსუებს, რადგანც ბევრთ ხუნსვანთა კიდევ იციან ღირსება ამ სვარითგან მოშორებით, მომა-ღლოს აღაგს უდგას გვარანა სსახლე, რომლის სარე-მელითგან სჩანს, მთელი კაკვანი, აღახნის მინდარი და აქეთ იქით ხეობი, ერთის სიტყვით მდიდარი ბუნებია, აქედანვე უფერებს, თავისს სვარს.— სსახლე არის ორ ეტაჟიანი, ჰარველს ეტაჟში სარდაფობა და ოთახები; მ-ორეს ეტაჟში ექვსი კვროპიული წმინდა ოთახი, კვრო-პიულად გაწეობილი და კვროპიულად მლასმული; უკანა მხრივ, კვალეში გამოჭრილი თუქმის ორმოც ბაჟსედ სიყინულე; გუალად აქც გვერდსედ მარანი, რომლისა შუა ჩაყრილია მწერივად ქვევრები.— ბევრი განმარტავს აქცს,

და კვლად უმატებს, მაგრამ რადგანაც ყოველი ამ გვარის
საქმე მოითხოვს ღონის ძიებას ეს დიდად უშლის; სამ-
წუხარაა ჩუქნთს, რომ ვინცანაც შესაძლოა. ეურადღებას
არ აძლევს ამ გვართა ადგილ-მამულის მოყვარეთა.—
თუთან ეს ზვარი და ყოველივე მდგომარეობა იმ ღონის-
ძიებით არის ამ მდგომარეობაში მოყვანილი, რომ თუ
არ მხნე და მოსიყვარულე კაცს, ყოვლად შეუძლებელია
ძალიანი კარგი იქნებოდა, რომ ჩუქნ. ზოგი ერთს კარე-
შო სოფლების შებატონებებს მიებაძვით ამ მამულის მარ-
თვსათვის.— ისევე ღონისძიება და იქნება ნაკლებიც
ჭქონის ამ ჩუქნს თ. დიმ. აფხაზსი პატრივი და დიდება
ამ გვარ შეცადიუბისა და მხნეობისათვის.— კეთილშრომა
არასოდეს არ დავარდების ამ სხლების ესოში, ცოტა
ცოტა დობდა, დგას ჩინებული კარის კვალესია, აღშენ-
ბული თუთან თ. დიმ. ახსაზისაგან. ჭსჩანს კეთილს გრ-
მობას და კეთილს სარწმუნოებას, არ დაუტყვებია სლ-
მითთ ვალიც. ერთის მხრივ გამოუჩენია სოფლის წარუ-
ვა და მეორეს მხრივ შეუწირავს თავისი ძვრფასი შრომა
სადმითო მოკალეობისათვის.— დავანებოთ თავი აფხაზის
ზვარს და მოვიხსენიოთ, რომ განხამყოფივი მიუყვიათ
კელი ადგილ-მამულის მორთვსათვის: ძნელად არის იმ
გვარი თავადისშული რომელსაც არა ჭქონდეს ქუტკარის
ორი და სამი უტაყიანი სხლები. ცხადათა ჭსჩანს მიბა-
ძვა და ეს სიკეთე დიდს კეთილს შემოდუნის მიყენს.
მცხოვრებნი იქნება ხუთასი მონასლე გლეხი. ამ სოფლის
პირში, ხეობაში დგას ჩინებული გუმბათიანი წმინდა
საბას მონასტერი.— ეს მონასტერი იმით არის შესანიშ-
ნავი, რომ ირავლი მეორის გადაცვალებამდინ, ყოფილა
აქ სასწავლებელი, სადაცა იზრდებოდნენ მრავალნი კახთა
თავად აზნაურნი და საიდგანაც მრავალნი გამოადგიდნენ გან-

კითარბუღნი და ნასწავლნი კაცნი.—ბევრნი აქ ნასწავლნი
ბერებთან დგებოდნენ და ბევრნი უკანასკნელში მღჭდელ
მთავართან შეიქმნებოდნენ ხელმე.

დამტება. №-2 - №-3.

შესამედ სრულიად გასეთში ოდესაც კენახებს ამენებენ
ყოველს თათეულს ვახს მეხის ხის ჭიგვას უდგმენ—
წოდებუბულს შერქნად, ვისაც შეძლება აქქს.— და ეს
შერქანი გასძლებს ექქსის წლიდამ ათს წლამდინ— და
რომელთაც შესძლება არა აქქსთ ყოველის უბრადოს ხის
ჭიგვებს ეწიდებიან ტყეებიდამ და იმაყბს უდგმენ ვახსებს
და ეს გვარნი ჭიგვანი ყოველს წელს მიღებებიანო მიწა-
ში და ამისთჳს. ყოველის წლის თჳს უნდა გამოიგვადონ-
და ხელ ახალნი ჭიგვანი შეუდგონ და ოდესაც ჰატონი
ვარდება სრულს შეუძლებლობაში და ანუ კჳდება, მაშინ
შეუდგეთ დანაშთენთა მისთა მემკვდრეთა ჭიგვის შედგმა
რომ აღარ ძალუძსთ და კენახები უჭიგეთ რჩება სრუ-
ლებით ოხრდებიან კენახები, ამ გვარის მიხეცებით ახს-
რებულნი კენახნი ყოველს სოფელში იხილვებიან არა
მცირედნი ნაწილნი,, უმეტესად მისთჳს რომ მრავლის
კენახების გაჩენის გამო ტყეებში საჭიგვე ხეები თითქმის
აღარცკი იშოვებიან ახლოს ალაგებში. რადგან ტყეებს
არ უფროთხილვებიან და საჭიგვე ხეებს არ ამრავლებენ...
და ესრედ უკუნ საქცეველად ესე გვარის თჳსთ ხილულის
ახსრებისა ეს მოვიგონე ორი ღონისძიება. შირველად

ოღესაც ჰატრონიმა ისურვოს ახლოს კენახის აშენება, და რგოს ვახი და ვახიდან განდხომოს ორი საყენი სიგანე და დარგოს ფურცლისა ანუ იფნის ხე. და იფნისა ანუ ფურცლის ხე რომ გაიხდება ვახი ზედ აუშოს. და ყოველ წლივ ხეს თავს მოსჭრიდეს და ზვეით ხე გაუშვებს და დააგუნოს იმ სიმაღლეზედ რომ საქონელი ვერ შესწუდეს და ვახი ვერ მოსჭამოს ანუ სკამზედ რომ ვახი გასწლას და საყურძნე რქები ხის ტოტებზედ მიაკრი, და თუ ფურცლის სეებს დარგამს ხომ ორ გვარი სარგებლობა იქმნება, ამიტომ რომ ფურცლის ხის ფოთოლს მოკრეფავს და აბრაშუმის ჭიებს აღზრდის და შემდეგ ყურძნის მიიღებს მისივე ხიდან რასაკვრველთა რომელნიმე იტყუან ხეზედ ასული ვახი გარგს ღვინოს არ დააყენებსო. ამის ღონისძიება კიდევ ეს არის რომ ხის ვახსაც გარგი ღვინო დადეს, უნდა დაცალოს და ოღესაც თრთვილმა ხის ფოთოლი ჩამოყაროს ჰატრონიმა მაშინ დაკრიოიას ყურძენი და თავ დააკლდება რომელიმე წაწილი ის ნაკლულება დიდათ შორს დაუდგება იმ წარადს რაც ჭიკვით შესამუშავებულს კენახს სარჯი უნდება, ამიტომ რომ ზირველთა რომ ჰატრონი მოსჭრის ჭიკვის უნდა მოიტანოს გახეოს შეუდგას და შეკონარ და შემდეგ ოღესაც ყურძენში თუელი შუვა მისავ დაკრეფავს სამჯერ და ოთხჯერ მეტათ კიდევ ხელახლად უნდა შეჭიკვოს რადგან დიდნი ქარიშაღნი ყოველთავს მიწასზედ დასრემენ ხოლმე ყურძნის ვახებს ჭიკვიანთ და ხეზედ ასულს ვახს რაც ზირველი გასწვლას და ტოტებზედ რქების მოკვრა არ მოუნდება სხუა მუშაობა აღარა უნდარა ყურძნის დაკრეფის მეტი, რომელსაცა დააყენებს ისე არჩევით, როგორც მე აღვწერ შემდეგს წიგნებში. და მეორედ, უკეთუმცა კენახის მუშათ ხეებზედ

ვასის აშუების არ ისურვონ მამის ყოველს ახლად ასაშენებულს ასუ ქუჩულს ვენახს მეოთხედი წილი სივრცისა რაოდენიც არის სავენახე მიწა მოუსნას და შემოდგომასევე დათესოს მამისა იფნის ხისა ანუ თუთის თესლნი და რომ აღმოვიდნენ გათონხონ სოღმე ორჯულ და სამჯულ და ექვს წელს საჭიგვე ტვე ოქვე გაუგოდება ვენახს, და რადგან იფნისა და თუთის ხის ჭიგვა მერქონსავით სძლებს მიწასა და თითქმის ექვსსა და ათს წლამდის ერთი თუთისა ანუ იფნის ჭიგვი ყუოფა ერთს ვასს ამისათვის ესე ცოტა ნაწილი ტვისა სრულუბათ ყუოფა ვენახს საჭიგვეთ და მინამ ჰირველი ჭიგვი დაღდება მისამ იმის მონაჭერსევე ექვსი და შუდი ახალი აღმოსრდილი ელარტი გაისდება საჭიგვეთ, და ამ გვართა აშენებულნი ტვიანნი ანუ ხეობევე ასულნი ვენახნი იქმნებიან საუკუნოდ წაუხდესენი.,

გატრძელება მეოთხეს ნომერში.

თ. სოღ. გურგენიძე.

ლონისძიება განძრავლებად ხესილთ ხეებისა მონაჭერებიდამ.

ძალიეთ კარგის ხესილის მონაჭერნი ტოტები და ქვემო ბოლო მისი ჩაურჭეთ კარტოფელში და ჩანერგეთ მიწასი, ასე რომ ზევითი თავი მონაჭერის ხესილის ტოტისა იუოს მიწას ზევით მსოფთად ორს გოჯსედე... ამ გვართა ხესილთ ნაჭერთ კარტოფელი დაიფარავს

გახმოებისგან ვიდრემდის მიწაში ფერსკებს გაიდგამენ.
და შემდეგ დაიწყებს გარდას და შეიქმნება სრული სე.

სენილთ სეების დაფორვა განსაფხულისა
და ღამის დაძრობისაგან.

შილიეთ სელის ზეთი და ხეხილის სეებს, მანამ გო-
კორი გამოუვიდოდეს ძირით ან ფერსკები აქქნთ შეს-
ვარეთ სელის ზეთით. ესე გვარის ღონასძიებით ხეხილის
ხეები აღარ დასძრებიან და მოსცემენ მომატებულს კარკეს
ნაყოფს.

თ. სოფ გურგენიძე.

კმირული ნაძვი.

კალიძრონიის მასრაში. არის ნაძვი, რომელიც ირინ-
სება თვით უდიდეს სედ ქვეყანასედ. მასლობლად მიწისა
სიმრგვლე მისი არის ცამეტ საყენსედ მეტი, რომელიც
შეადგენს სივანეს თორმეტ ალაბ ნახევარა. ნახევარს სა-
ყენს სვეით სიმრგვლე მისი არის თორმეტ საყენ ნა-
სევარი და ორ საყენ სვეით არის ოცდა ექვსი ალაბი;
ხოლო იმას სვეით სე თან და თან წვრილდება. სიმად-
ლე იმისი არის ორმოცდა ერთი საყენი, და სრულიად
სე არის მშენსიერი მოყვანალი და სწორი; ეტყობა ის
არის სრულს ძალაში და ყვაილოვანს წლოვანებაში, თუ-
მცა იგი არის **2320** წლისა. ამერიკელებმა მოიხმარეს
• ევლური ბარბაროსობა, შემოაძრეს იმ სესა ქერქი სის-
ქით ნახევარ ალაბი და სივრძით შვიდი საყენი და წაიღეს
ნიუიორკში საჩვენებლად.

ს. მესხი.

ბუნებითი სიმდიდრე ველიკო ბრეტანიისა.

აღრიცხვისამებრ ანგლიის სტატისტიკოსის გუნტისა, სამასი ათასი კაცი მუშაობს ანგლიის მადნეებში, მარტო ქვის ნახშირის მადანი ითხოვს მრავალს მუშის ხელსა, იმ მადნებს შემოაქვს სამოცდა სუთი მილიონი ტონნი ნახშირი, ღირებული თუთხმეტ მილიონ გირვანქა მტერლინგათ. კალა წელიწადში ამოაქვს მადნიდგან შვიდი მილიონი გირვანქა სტრუელინგისა. სპილენძი ერთ მილიონ ნახევრისა. თუჯის ზავოდები მრავალი არის და თუჯს აკუთებენ ათ მილიონ გირვანქა სტრუელინგისს. თუთ შესანიშნავი თუჯის ზავოდი არის შერტის ტიღვილაში ოცდა სუთი ათასი მუშით, რომელშიაც მოქმედებს ას ორმოცდა ათი ფაბრი.

ა. ჩხეიძე.

სსჭა და სსჭა ანბავი.

აჲ რასა ჭსწერენ ერთს გახეთში.— უწარბინებულეს ისპანიის ქოტოგრაფიის, (პორტრეტების გარდამომღებსა) ამ ახლან სანში გადმოუხატავს მთვარის სსჭე, ყოვლის სისრულით და სისწორით. ეს ახლად გადმოღებული მთავრის კარტა გაჩუბნებთ, რომ ეს ერთი ცის-მნათობთაგანი მოკლებულია წყალსა და ჭაერსა. მთვარეში მდებარეობენ მთები, სიმალლით 28,000 ფუტამდინ და იმათ შორის არიან იმ გვარნი მთიებიცა, საიდგანაც ამოდის ცეცხლი. ეს მთვარის კარტა არის სისამოჯნო სსნახავი.

სრულის სისწორით განუტყნებთ, რომ მთავრები არიან ვრცელთ ტყეები, ამ ტყეებში დგანან დიდის სისის სეები, რომელნიცა ახლა გაქუავებულნი არიან. ეს გვიმტკიცებს, რომ თავის დროსედ მთავრესა ქქონია იმ გუბარი ჭაერი, რა გუბარიც ჭაერი ჩუქნა გუბარს. ამასთანავე წყალი და ნამი.—

გოდვე უწევს კუდიან ვერსულებსედ.—ოკტომბრის დასაწყისში სრულებით მიიმაღლა კუდიანი ვარსკვლავი, რომელმაც პირველს იუნისში განაღმა დიდი ცნობის-მოცუტარება მრთელს ვერაჰაში, თავისის უტეხ და სავკრ-ველის გამოჩინებითა. დიდ ხანს იხილვებოდა ისე თუ-ლითაც და შემდგომს იხილვებოდა ვარსკვლავთ მრცხ-ველთაგან ტელესკოპებით (დურბინდებით), ახლა ტელეს-კოპშიაც ველარ იხილვება. ეს კუდიანი ვარსკვლავი, რო-გორც ამტკიცებენ ვარსკვლავთ მრცხველნი, გამოჩნდება და დაუახლოვდება მზესს, ათას ხუთას სამოცდა რვის წლის შემდგომს. როგორც სრულებით უცნობი, ის კუდიანთ ვარსკვლავი გამოგვიჩნდა ჩუქნ უტეხ, რა გან-შორდა მზის შუქს, იმისი გრძელ სხივიანი კუდი ყო-ველთა ვარსკვლავთ მრცხველთა თავიანთ ტელესკოპებით, მიაქციეს იმ წამსვე დიდი ყურადღება და სიამოვნებდნენ, როგორის მიმართულებით დაეცემოდა სხივი, გამომხდ-რი კუდიანის ვარსკვლავისაგან, მზის სხივთა. თუმცა მრთულადნულად აღმოგვიჩნდაო, იმხანს ერთხმად ვარს-კვლავთ მრცხველნი, მაგრამ მოკასწარით გამოძიებეს და დაგვიპტეთ სწავლასა, ერთი უმთავრესი ცნობაო. იმ კუ-დიანსა ვარსკვლავსა განადიდა სწავლა, საიდუმლო ტის სხუელთ ნაწილში. ისინჯებოდა ეკვატორის მეორე მხრი-ვაც. ახლა არის ცნობა სიღნის, ვილამსტონის, რიო-ჟანეირის და ხანაიგოადიჩილის ასურვატორით

გან (*) სულ ჰირქულად დაუნახავს ცაზედ, ერთს ჰსწავლის მოკვარეს ბ. ტებბოტს, სიღნეის ქალაქითგან მარტის 15, ტელესკოპის საშუალებით, ხოლო იუნისის 3 იზილკებოდა იქიდგან სავა თვალთაც, როგორც მეოთხე ზომის ვარსკვლავი. ბრახილის გამოძიებლობა დაიწყო იუნისის 11-დამ, და კუდი იმისი ჰსწახნდა იქიდგან სიგრძით ორმოც გრადუსამდე, (ცის გრადუსი შეეთანსწორება ორს სრულს მთვარისას).—აქამდისინ ვიცნობთ 235 კუდიან ვარსკვლავთა, რომელთაც გამოჩენა ჩაწერილი გვაქვს. იმათგანი 28, არიან ისინი, რომელთა დროს გამოჩენა ჩუქნ ვიცით და 28 იმ გვარნი, რომელთაც დროს განსაზღვრა სწორეთ ჩუქნ არ ვიცით. რადგანც გამოჩნდებიან ხოლმე, ას ოცდაცხრა წელისადაში ერთხელ. სხუბისა კი ვიცით, ჩუქნ შჯლის-შჯლთა შეუძლიანთ, უკეთუ განურტელდა ჰსწავლას, მრავალთა ამ გვართ კუდიან ვარსკვლავთა არსებობა და მომდინარეობა.—

(*) აბსერვატორია ჰქვა, იმ სახელს, სადაცა უწევიათ ვარსკვლავთ მრცხველთ სხუა და სხუა იარაღები, ცის სხეულთათჳს შემზადებულნი და, საიღამაც სინკამენ ცის ჰლანეტთა. ამ გვარს სხლეებს აკეთებენ ხოლმე უფროა მომადლოს ალაგს.—

დიდი მარტილის ტბა ამერიკაში.

დიდი მარტილის ტბა სემსრ. ამერიკაში ღირსი არის შენიშვნისა: ეს ტბა მდებარეობს ახალს კალიფორნიაში შორის 40 და 42 გრად. ხამხ. შიგ. და არა ვითარცა შეერთება არა აქვს ოკეანთან. ესლა იშისი სიგრცე არის ოთხასს ვერსამდინ, და ძველათგი უთოჯოთ მეტი ყოფილას. ნიშნები უწინდელთა ცეცხლის მთების ცვლილებათა აჩვენებენ, რომ ის ყოფილა უწინ უფრო ვრცელი და მიწუენილი უტახის ხეობამდის.

წყალი იმ ტბისა არის ანკარა ცისფრისა, ჩრდილოეთიდან სემსრეთისაკენ მეორე ნაშირი არა სჩანს თითქმის მთიდანაც, ასე რომ ძლიერად მოაგონებს კაცს ზღუასა, ხლორმეკი დიდი არა აქვს; თვით ღრმა ადგილი ერთს საყუენს არ აღემატება. შუა ტბაში არიან რამდენიმე კუნძულები, და იმათზედ კლდეები, სოკი ერთი იმათგანის სომადლე არის ხუთასი საყენი.

ტბაში ესლა არა სჩანს არც ერთი ნავი, თუმცა იქაურნი მცხოვრებნი არწმუნებენ, რომ ძველათ ინდოელები უტახლები სცურავდენ მასში დიდის ნაკებით. წყალი ტბისა ისე სქელია, რომ კაცი არას გზით იმაში არ დათრხოზა. ჩუენ კსინჯოთ, სწორს ნატურალისტი ვიუელ თერემი, და წოლა წყალზედ და დაუყავით იმ მდგომარებაში ძრეულ დიდს ხანს თხნიერ ყოელის მოძრაობისა.

უიძლებოდა გამოძიება წყალსუფთა უფიქრულად დასწრლობისა. ამ სისქის გამო წყლისა იმაში ვერა ვითარც ცხელი ვერ გასძლებს თუ მასლობელთ დედეებთან, რომელნიც მას ტბას ჩაერთუნ, ჩავარდნილა როდისმე თუეზი მსწრაფელ მომკუდარა.

ტბის კიდეები, შეტადრე სამსრეთისაკენ დაფარულ არიან სქლათ მარლითა. როდესაც ჩუწნ იქ ვიყავით ვნახეთ ერთს ალავს გუნდი კალიისა, რომელიც დიდს სიერცესუდ სქლათ იდვა ტბასუდ. ეს ბოროტი მავნე ცხოველი ჩაუყარა ტბაში დიდს ქარსა და იქ შიმშილით დახოცილ იყო.

აღივითქ.

356 გვერდსუდ დაბეჭდილია «როდესა» კითხვით წარკითხთ «რომელსა.»